

บทที่ 9

หลักการเลี้ยงสัตว์ปีก

สัตว์ปีกถือเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ได้รับความนิยมในการเลี้ยงมาก เช่น ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ ห่าน และนกกระทา จุดประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อต้องการเนื้อ และไข่สำหรับการบริโภค แต่รูปแบบการเลี้ยงและการจัดการสัตว์ปีกในแต่ละพันธุ์จะมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการเลือกสัตว์ปีกพันธุ์ใดมาเลี้ยง ผู้เลี้ยงจำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติ ข้อดี ข้อด้อย ความเหมาะสมของแต่ละพันธุ์ ความต้องการของตลาดและผู้บริโภค โดยผู้เลี้ยงจะต้องพิจารณาตั้งแต่การเลือกทำเล สถานที่ตั้งฟาร์ม ให้เหมาะสม ตลอดจนมีการวางแผนผังและออกแบบก่อสร้างโรงเรือนที่ดี มาตรฐานฟาร์ม รวมทั้งเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ในการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง เพื่อที่จะสามารถผลิตสัตว์ปีกที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จในการเลี้ยงได้เป็นอย่างดี มีหลักในการพิจารณาดังต่อไปนี้

การจัดการฟาร์ม

การจัดการฟาร์มสัตว์ปีกนั้นมียุทธศาสตร์ปฏิบัติเช่นเดียวกับการจัดการฟาร์มสุกร คือต้องมีการจัดการด้านโรงเรือน ด้านบุคลากร ต้องมีคู่มือการจัดการฟาร์ม ระบบการบันทึกข้อมูล และการจัดการด้านอาหารสัตว์ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การจัดการด้านโรงเรือน

โรงเรือนจัดเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพของสัตว์ปีก เนื่องจากการสร้างโรงเรือนมีผลต่อการเจริญเติบโตตั้งแต่สัตว์แรกเกิด จนกระทั่งปลดขาย ดังนั้นการออกแบบการสร้างฟาร์มสัตว์ปีกจึงมีปัจจัยที่มากเกี่ยวข้องหลาย ๆ ด้าน เช่น มีการคมนาคมสะดวก อยู่ห่างไกลจากชุมชนพอสมควร เพื่อต้องการความเงียบสงบ และเพื่อป้องกันปัญหาเรื่อง กลิ่น ตลอดจนมลภาวะที่อาจเกิดขึ้น ควรมีไฟฟ้าเข้าถึง น้ำพอเพียงและมีคุณภาพดีตลอดปี อยู่ในทำเลที่ปลอดภัยจากโรคระบาดของสัตว์ปีก รวมทั้งปลอดภัยจากศัตรูและขโมย ควรเป็นพื้นที่สูงหรือที่มีการระบายน้ำดี สามารถหาแรงงานได้ง่ายในท้องถิ่น และมีราคาถูก โดยมีการจัดการดังนี้

1.1 การวางแผนฟาร์ม

การวางแผนฟาร์มโรงเรือนสัตว์ปีก ควรมีหลักการและลักษณะที่ดีดังนี้

1.1.1 รั้วควรอยู่ห่างจากโรงเรือนอย่างน้อย 20 เมตร ความสูงรั้ว 1.5 เมตร สามารถป้องกันสัตว์อื่นเข้า - ออกได้

1.1.2 ประตูทางเข้าฟาร์มให้แยกสำหรับบุคคลเข้า-ออกและยานพาหนะ

1.1.3 ประตูทางเข้าฟาร์มสำหรับบุคคล มีห้องอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้า รองเท้า และสเปรย์ฆ่าเชื้อโรค

1.1.4 ประตูทางเข้าฟาร์มสำหรับยานพาหนะ มีเครื่องพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรค

1.1.5 โรงเก็บอาหารและอุปกรณ์ ควรมีลักษณะแข็งแรง ถาวร มิดชิด สะอาด สามารถอบหรือรมควันฆ่าเชื้อโรคได้ และป้องกันนก หนู หรือแมลงได้

1.1.6 มีชั้นวางอาหารสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 10 เซนติเมตร

1.1.7 ตู้ยาอยู่ในห้องเก็บอุปกรณ์และสามารถล็อกได้

1.1.8 มีบ่อบำบัดน้ำเสีย

1.1.9 บ้านพักอยู่นอกพื้นที่เลี้ยงสัตว์

1.1.10 มีพื้นที่ทำลายซากควรอยู่ท้ายฟาร์มและอยู่ห่างจากโรงเรือนอย่างน้อย 15 เมตร

1.1.11 โรงเรือนแต่ละหลังห่างกันประมาณ 20-50 เมตร เพื่อลดปัญหาการติดต่อกันของเชื้อโรค

1.1.12 ความยาวของโรงเรือนอยู่ในแนวตะวันออก-ตก เพื่อหลีกเลี่ยงแดดร้อนจัด

2. ระบบของโรงเรือน

2.1 ระบบโรงเรือนเปิด

ระบบโรงเรือนเปิดเป็นลักษณะเป็นโรงเรือนเปิดโล่ง (ภาพที่ 9.1) เพื่อการระบายอากาศที่ดี สภาพแวดล้อมในโรงเรือนจะเปลี่ยนแปลงตามสภาพภูมิอากาศภายนอก มีลักษณะเป็นโรงยาว ความกว้างของโรงเรือนไม่ควรต่ำกว่า 6 เมตร แต่ไม่เกิน 10 – 12 เมตร ความยาวขึ้นกับจำนวนไก่ที่เลี้ยง โดยทั่วไปจะยาว 50 – 100 เมตร พื้นที่ในการเลี้ยงไก่เนื้อจะใช้ 8 - 10 ตัว ต่อตารางเมตร ซึ่งโรงเรือนแบบเปิดนั้นไก่จะอยู่ไม่สบายและให้ผลผลิตต่ำ มีปัญหาการสุขภาพบาลป้องกันโรค

ภาพที่ 9.1 ลักษณะโรงเรือนเปิด

ที่มา: ภาพถ่ายจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปีกมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และจากฟาร์มเลี้ยงไก่เนื้อของบริษัทเอกชน

2.2 ระบบโรงเรือนปิดหรือโรงเรือนระบบระเหยไอน้ำ

ระบบโรงเรือนปิด (ภาพที่ 9.2) เป็นระบบการทำความเย็นในโรงเรือนสามารถควบคุมอุณหภูมิภายในโรงเรือนได้ ผนังโรงเรือนจะปิดทึบ และบังคับอากาศที่จะผ่านเข้าโรงเรือนให้ผ่านแผ่นทำความเย็นที่มีน้ำไหลผ่าน (cooling pad) (ภาพที่ 9.3) ทำให้อุณหภูมิของร่างกายลดต่ำลง และมีระบบดูดอากาศออกภายนอกโรงเรือน (อรรวรรณ ชินราศี, 2547, หน้า 49) โดยมีพัดลมอยู่ด้านท้ายของโรงเรือน โดยผ่านแผ่นรังผึ้งที่เปียกน้ำทำให้อากาศเย็นลง จากนั้นจะผ่านเข้าในโรงเรือนแล้วสะสม ความร้อนจากตัวไก่และความชื้นในโรงเรือนไปตลอดทาง สุดท้ายจะถูกพัดลมดูดออกไปจากโรงเรือน ลักษณะโรงเรือนแบบนี้จะทำให้ไก่อยู่สบาย กินอาหารและน้ำได้มากขึ้น ทำให้อัตรการเจริญเติบโต อัตรการแลกเนื้อดีขึ้น โดยลักษณะของโรงเรือนระบบปิด ประกอบด้วย

2.2.1 แผ่นทำความเย็น (cooling pad) มีหน้าที่ทำให้น้ำกระจายตัวมากขึ้น ทำให้การระเหยของน้ำดีขึ้น และทำให้อุณหภูมิของอากาศในแผ่นทำความเย็นต่ำกว่าบริเวณข้างเคียง แผ่นทำความเย็นทำจากกระดาษแล้วเคลือบด้วยเซลลูโลส เรียกว่า แผ่นรังผึ้ง หรือทำจากมุ้งไนลอน

2.2.2 พัดลมดูดอากาศ (exhaust fan) มีหน้าที่ดูดอากาศจากภายในโรงเรือนออกลดการสะสมของความร้อน ความชื้น และก๊าซต่าง ๆ

2.2.3 ท่อส่งและกระจายน้ำ (piping and pump) ทำหน้าที่ส่งน้ำและกระจายน้ำจากบ่อพักไปหล่อเลี้ยงแผ่นทำความเย็น โดยท่อที่ติดตั้งไว้เหนือแผ่นทำความเย็น

2.2.4 บ่อพักน้ำ (sump) มีหน้าที่เก็บพักน้ำเพื่อให้ไหลผ่านท่อส่งน้ำและกระจายน้ำ โดยใช้ปั๊มน้ำ ดูดน้ำจากบ่อพักซึ่งควรมีความจุ $\frac{3}{4}$ แกลลอน ต่อพื้นที่แผ่นทำความเย็น 1 ตารางฟุต

2.2.5 ฝ้าม่านกันลม (curtain) ใช้ปิดด้านข้างโรงเรือนทั้ง 2 ด้าน ทำจากพลาสติกหรือพีวีซีที่ผสม UV protect เพื่อไม่ให้ฝ้าม่านกรอบ เมื่อต้องถูกแสงแดดนาน ๆ

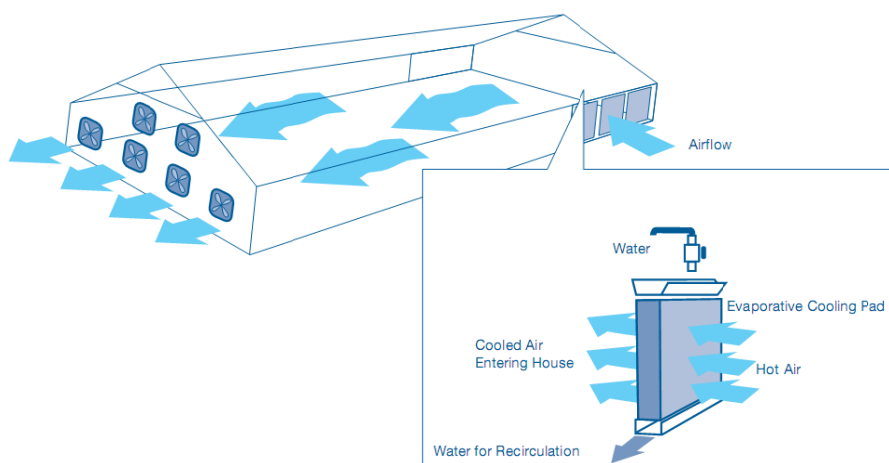
2.2.6 ชุดควบคุมอุณหภูมิ (thermostat) เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้ควบคุมการทำงานของพัดลมและปั๊มน้ำ เนื่องจากโรงเรือนแต่ละโรงเรือนมีพัดลมหลายตัว เพื่อช่วยระบายอากาศหากอุณหภูมิในโรงเรือนเย็นสบายอาจไม่ต้องเปิดพัดลมทุกตัว

2.2.7 ชุดสัญญาณเตือนกระแสไฟฟ้าขัดข้อง (electrical alarm) เป็นอุปกรณ์เสริมช่วยส่งสัญญาณเตือนให้รู้ว่าไฟฟ้าดับที่โรงเรือนใดบ้าง เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดกับฝูงไก่ในโรงเรือนนั้น ๆ ได้ (อรรวรรณ ชินราศี, 2547, หน้า 52-53)

ภาพที่ 9.2 ลักษณะโรงเรือนปิด

ที่มา : (ปราโมทย์ รุ้ทวิผล, 2548, หน้า 9)

ภาพที่ 9.3 ลักษณะการระบายอากาศของแผ่นทำความเย็นของโรงเรือนระบบปิด

ที่มา : (Ross, 2014, p. 86)

2.3 โรงเรือนไก่

โรงเรือนเลี้ยงไก่ควรมีลักษณะที่เหมาะสมดังนี้

2.3.1 ขนาดโรงเรือนควรมีความกว้าง ประมาณ 30-40 ฟุต (9.8-12.2 เมตร) ความยาวไม่ควรเกิน 105 เมตร และควรกั้นเป็นห้อง ๆ ละ 20 เมตร ความสูงจากพื้น ถึง ชายคาประมาณ 8-10 ฟุต (2.4-3 เมตร) (ประภากร ธาราฉาย, 2557, หน้า 3-4)

2.3.2 โรงเรือนเลี้ยงไก่ทรงจะเลี้ยงแบบฝูง โรงเรือนจึงมีลักษณะเป็นโรงยาว ความกว้างของโรงเรือนไม่ควรต่ำกว่า 6 เมตร แต่ไม่เกิน 10 – 12 เมตร ความยาวขึ้นกับจำนวนไก่ที่เลี้ยง

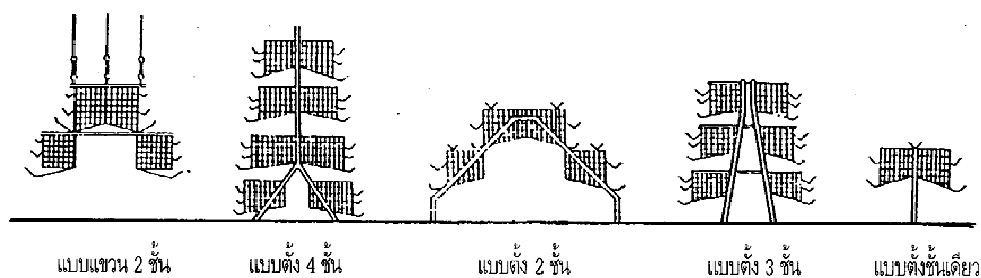
โดยทั่วไปจะยาว 50 – 100 เมตร พื้นที่ในการเลี้ยงไก่เนื้อจะใช้ 8 - 10 ตัวต่อตารางเมตร ถ้าโรงเรือนมีความยาวมากควรแบ่งกันเป็นช่อง แต่ละช่องควรใส่ไก่ไม่เกิน 2,000 ตัว หรือ 200 ตารางเมตร ต่อช่อง พร้อมประตูเปิด ระหว่างช่องและประตูเปิดออกด้านข้าง ช่องละ 1 ประตู และมีบริเวณที่เก็บอุปกรณ์และอาหารขนาด 4 x 10 เมตร อยู่ด้านหน้าโรงเรือน คอกไก่ที่เลี้ยงแน่นเกินไปไก่จะโตช้า มีขนาดไม่สม่ำเสมอ อ่อนแอเป็นโรคร่าง

2.3.3 โรงเรือนไก่ไข่ ในระยะแรกจะเลี้ยงเช่นเดียวกับไก่เนื้อ จนอายุประมาณ 18 สัปดาห์ ก็อาจเลี้ยงแบบขังรวมหรือกรงตับเพราะจะเริ่มให้ไข่ที่อายุประมาณ 24 สัปดาห์ โรงเรือนไก่ไข่แบ่งออกได้ดังนี้

1) โรงเรือนไก่ไข่แบบขังรวม ลักษณะโรงเรือนจะเหมือนไก่เนื้อ แต่ใช้พื้นที่การเลี้ยง 3 ตัว ต่อตารางเมตร คอกละไม่เกิน 300 ตัว ถ้าโรงเรือนยาวควรกันเป็นคอก ๆ อุปกรณ์ที่ใช้จะแตกต่างไปจากกรงตับ

2) โรงเรือนไก่ไข่แบบกรงตับ (ภาพที่ 9.4) เป็นวิธีการที่นิยมใช้เลี้ยงไก่ไข่เพื่อเป็นการค้า เป็นกรงชั้นเดียวหรือหลายชั้น เป็นวิธีที่สะดวกในการเลี้ยง ประหยัดแรงงานและพื้นที่การเลี้ยง สามารถคัดไก่ที่ไม่ดีหรือไม่ไข่ออกจากฝูงได้ง่าย ลดปัญหาการจิกกันและปล่อยให้มูลไก่กองลง ที่พื้นด้านล่างกรงซึ่งง่ายต่อการทำความสะอาด

3) วัสดุรองพื้นคอก อาจเป็นพื้นคอนกรีตหรือพื้นดินอัดแน่นก็ได้ แต่พื้นคอนกรีตจะง่ายต่อการทำความสะอาด ควรใช้วัสดุรองพื้นคอก เพื่อดูดซับความชื้นในโรงเรือนที่เกิดจากมูลไก่ น้ำหรือความชื้นจากอากาศ ต้องมีราคาถูกลง และหาง่าย เช่น แกลบ ชีบกบ ชี้อ้อย ฟางข้าวสับ เป็นต้น แต่ปัจจุบันนิยมใช้แกลบเนื่องจากเป็นวัสดุที่หาง่าย ราคาถูกลง และทำความสะอาดได้ง่าย

ภาพที่ 9.4 กรงตับไก่ไข่แบบต่าง ๆ

ที่มา : (อรรณวิน ชินราศี, 2547, หน้า 58)

2.4 โรงเรือนเปิด

เปิดสามารถปรับตัวที่จะอาศัยอยู่ในบริเวณแคบ ๆ โดยไม่ต้องเล่นน้ำได้ แต่ลักษณะการออกแบบโรงเรือนจะต้องมีความเหมาะสม คือ ต้องมีคุณสมบัติที่สามารถกันลม แดด ฝน ได้ อากาศภายในโรงเรือนสามารถระบายถ่ายเทอากาศได้ดี ทำให้เปิดอยู่อย่างสบาย การสุขาภิบาลและป้องกันโรคทำได้ง่าย มีการเจริญเติบโตตามปกติ รักษาความสะอาดได้ง่ายไม่เป็นที่ขังน้ำ พื้นควรเป็นพื้นทราย หรือพื้นซีเมนต์ จะทำให้ทำความสะอาดได้ง่ายและควรปูแกลบ ขี้เลื่อยเป็นวัสดุรองพื้น เปิดมักทำให้เกิดความชื้นและแฉะขึ้นในคอก วัสดุรองพื้นจึงต้องมีการเปลี่ยนบ่อย ๆ (สมพล ครองสวัสดิ์, 2556, หน้า 23-29) ในบริเวณที่วางภาชนะให้น้ำควรมีที่ระบายน้ำ พื้นคอกตรงบริเวณที่ให้น้ำควรใช้พื้นไม้ระแนงหรือใช้แผ่นซีเมนต์ หลังคาควรเป็นหลังคาจั่ว 2 ชั้น เพราะจะช่วยให้ระบายอากาศได้

ฝาผนังควรมีลวดตาข่าย เพื่อป้องกันศัตรู เช่น นก หนู งู และสัตว์อื่น ๆ โดยฟาร์มเปิดต้องมีองค์ประกอบดังภาพที่ 9.5 มีอัตราส่วนในการเลี้ยงต่อพื้นที่ดังนี้

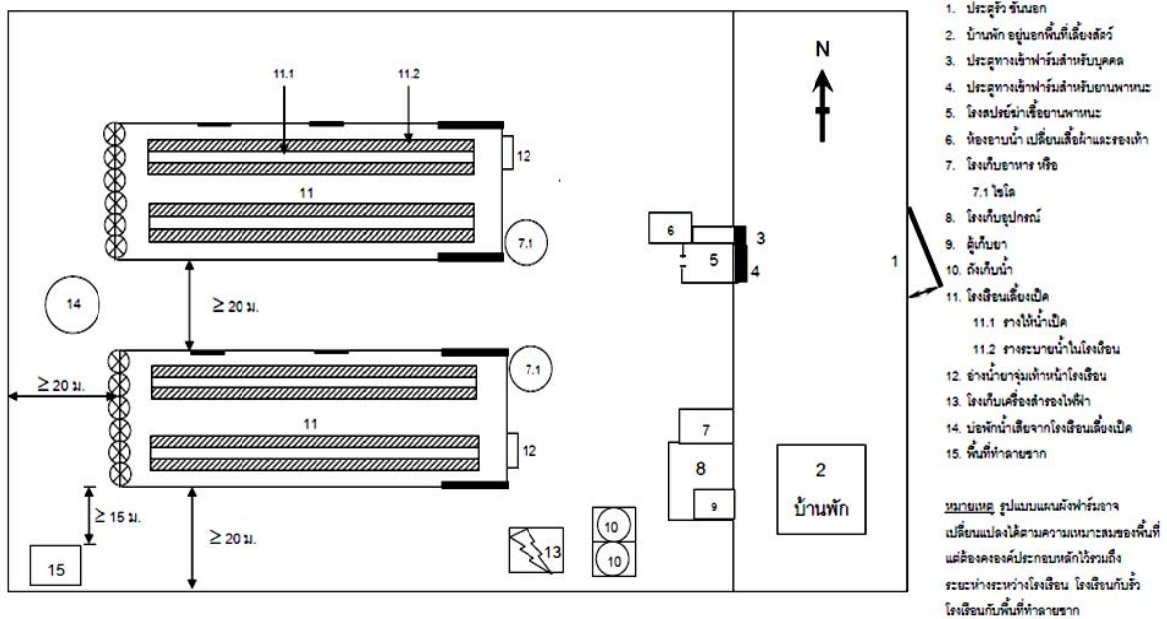
เปิดเล็ก 6-8 ตัว ต่อ 1 ตารางเมตร โดยปกติพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงลูกเปิดจะใช้พื้นที่กว้างกว่าลูกไก่เล็กน้อย คือ ประมาณ 1-1.5 ตารางฟุตต่อตัว

เปิดรุ่น 5-6 ตัว ต่อ 1 ตารางเมตร

เปิดไซ้ 4-5 ตัว ต่อ 1 ตารางเมตร โดยคิดรวมเนื้อที่แอ่งน้ำสำหรับเปิดลงเล่นน้ำด้วย

เปิดเนื้อ 7 ตัว ต่อ 1 ตารางเมตร ทุกขนาด

ตัวอย่างแผนผังองค์ประกอบหลักฟาร์มเปิดเนื้อ แบบโรงเรือนปิด

ภาพที่ 9.5 องค์ประกอบหลักฟาร์มเปิดเนื้อแบบโรงเรือนปิด

ที่มา : (สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์, 2547, หน้า 1)

2.5 โรงเรือนห่าน

โรงเรือนสำหรับเลี้ยงห่านจะสร้างเป็นโรงเรือนเล็ก ๆ ใช้สังกะสีหรือลวดตาข่ายสูง 1 เมตร ล้อมกัน พื้นเล่าของโรงเรือนต้องแห้ง มีสิ่งรองพื้นหนาพอสมควรในการเลี้ยงปล่อยควรมีร่ม ต้นไม้ไว้สำหรับห่านได้หลบแดดด้วย แต่ควรปล่อยอิสระออกเลี้ยงในทุ่งหญ้าหรือแปลงหญ้า

ความต้องการพื้นที่เลี้ยงของห่านขนาดต่าง ๆ

ลูกห่านอายุ 1 สัปดาห์ ควรจัดให้มีพื้นที่ $1/2 - 3/4$ ตารางฟุต ต่อตัว

ลูกห่านอายุ 2 สัปดาห์ ควรจัดให้มีพื้นที่ $1 - 1\ 1/2$ ตารางฟุต ต่อตัว

ลูกห่านอายุ 2 สัปดาห์ขึ้นไปอย่างน้อย 2 ตารางฟุต ต่อตัว

2.6 โรงเรือนนกกระทา

โรงเรือนสำหรับเลี้ยงนกกระทา ควรปลอดภัยจากศัตรู และสิ่งรบกวนต่าง ๆ เนื่องจากนกกระทาเป็นสัตว์ที่มีความรู้สึกไวต่อสิ่งรบกวน เช่น แสงหรือเสียงมาก เมื่อมีเสียงผิดปกติ มารบกวนนกกระทาจะตกใจง่าย ภายในโรงเรือนจะต้องมีการระบายอากาศที่ดี เนื่องจากนกกระทากินอาหารที่มีโปรตีนสูงจึงขับถ่ายไนโตรเจนออกทางปัสสาวะมาก ดังนั้น ถ้าการระบายอากาศไม่ดีพอก็จะทำให้มีแอมโมเนียสะสมมากจะเป็นอันตรายต่อยูเรียไนต์ตาได้

รูปแบบของโรงเรือนจะต้องเป็นแบบที่สร้างง่าย ลงทุนน้อย ซึ่งจะสร้างแบบเพิงแหงนหรือแบบหน้าจั่วเช่นเดียวกับโรงเรือนไก่ก็ได้ (ภาพที่ 9.6) แต่จะต้องให้อากาศถ่ายได้สะดวก การระบายอากาศที่ดีประมาณ 0.5 ลูกบาศก์ฟุตต่อนาที ต่อ นกกระทา 100 ตัว ที่อุณหภูมิห้อง 20 องศาเซลเซียส ถ้าจะเลี้ยงแบบกรงที่วางซ้อนกันหลายชั้น โรงเรือนจะต้องมีความสูงพอสมควร ส่วนขนาดของโรงเรือนจะขึ้นอยู่กับจำนวนนกที่จะเลี้ยง

พื้นโรงเรือน ควรเป็นพื้นคอนกรีต เพราะสะดวกในการล้างทำความสะอาด หากเป็นพื้นดินจะต้องอัดให้แน่น สำหรับฝาโรงเรือนควรใช้ลวดตาข่ายหรือลวดถักขนาดเล็ก หรือไม้ขัดแตะก็ได้ ที่สามารถกันหนู นก และสัตว์อื่น ๆ ได้ และควรมีฝ้าม่านที่ใช้กันในเวลาที่ลมโกรก หรือกันฝน สาดเข้าไปในโรงเรือน

ภาพที่ 9.6 โรงเรือนนกกระทา

ที่มา: ภาพถ่ายจากฟาร์มเลี้ยงนกกระทา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

3. การจัดการด้านบุคลากร

3.1 ต้องมีจำนวนแรงงานอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนสัตว์ที่เลี้ยง มีการจัดแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในแต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน นอกจากนี้บุคลากรภายในฟาร์มทุกคนควรได้รับการตรวจสอบสุขภาพเป็นประจำทุกปี

3.2 ให้มีสัตวแพทย์ควบคุมกำกับดูแลด้านสุขภาพสัตว์ และสุขอนามัยภายในฟาร์ม โดยสัตวแพทย์ต้องมีใบอนุญาตประกอบการบำบัดโรคสัตว์ชั้นหนึ่งและได้รับใบอนุญาตควบคุมฟาร์มจากกรมปศุสัตว์

4. คู่มือการจัดการฟาร์ม

ผู้ประกอบการฟาร์มต้องมีคู่มือการจัดการฟาร์มแสดงให้เห็นระบบการเลี้ยงการจัดการฟาร์มระบบบันทึกข้อมูล การป้องกันและควบคุมโรค การดูแลสุขภาพสัตว์และสุขอนามัยในฟาร์ม

5. ระบบการบันทึกข้อมูล

ฟาร์มจะต้องมีระบบการบันทึกข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารฟาร์ม ได้แก่ บุคลากร แรงงาน

5.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการด้านการผลิต ได้แก่ ข้อมูลตัวสัตว์ ข้อมูลสุขภาพสัตว์ ข้อมูลการผลิตและข้อมูลผลผลิต

6. การจัดการด้านอาหารสัตว์

6.1 คุณภาพอาหารสัตว์

6.1.1 แหล่งที่มาของอาหารสัตว์

1) ในกรณีซื้ออาหารสัตว์ ต้องซื้อจากผู้ที่ได้รับใบอนุญาตตาม พรบ.ควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525

2) ในกรณีผสมอาหารสัตว์ ต้องมีคุณภาพอาหารสัตว์เป็นไปตามที่กำหนดตาม พรบ.ควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525

6.1.2 ภาชนะบรรจุและการขนส่ง

ภาชนะบรรจุอาหารสัตว์ควรสะอาด ไม่เคยใช้บรรจุวัตถุพิษ ปุ๋ย หรือวัตถุอื่นใดที่อาจเป็นอันตรายต่อสัตว์ สะอาด แข็ง กั้นความชื้นได้ ไม่มีสารที่จะปนเปื้อนกับอาหารสัตว์ ถ้าถูกเคลือบด้วยสารอื่น ๆ สารดังกล่าวต้องไม่เป็นอันตรายต่อสัตว์

การตรวจสอบคุณภาพอาหารสัตว์ควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารสัตว์อย่างง่าย นอกจากนี้ต้องสุ่มตัวอย่างอาหารสัตว์ส่งห้องปฏิบัติการที่เชื่อถือได้ เพื่อตรวจวิเคราะห์คุณภาพและสารตกค้างเป็นประจำ และเก็บบันทึกผลการตรวจวิเคราะห์ไว้ให้ตรวจสอบได้

6.1.3 การเก็บรักษาอาหารสัตว์

ควรมีสถานที่เก็บอาหารสัตว์แยกต่างหาก กรณีมีวัสดุดิบเป็นวิตามินควรเก็บไว้ในห้องปรับอากาศ ห้องเก็บอาหารสัตว์ต้องสามารถรักษาสภาพของอาหารสัตว์ไม่ให้เปลี่ยนแปลง สะอาด แห้ง ปลอดภัยจากแมลงและสัตว์ต่างๆ ควรมีแผงไม้รองด้านล่างของภาชนะบรรจุอาหารสัตว์

อุปกรณ์ในการเลี้ยง

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ปีกมีหลายชนิดแตกต่างกันไปตามชนิด และจุดประสงค์ของการเลี้ยงสัตว์ปีก โดยมีอุปกรณ์การเลี้ยงที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. อุปกรณ์ในการกก

เป็นอุปกรณ์ที่ให้ความอบอุ่นแก่ลูกสัตว์ปีกที่ยังเล็ก ซึ่งมีหลายแบบ ดังนี้

1.1 เครื่องกกแบบใช้แก๊ส

เป็นเครื่องกกที่นิยมใช้เพราะประหยัด นิยมใช้อยู่ 2 แบบ คือ

1.1.1 เครื่องกกแบบฝาชี เป็นเครื่องกกที่มีรูปร่างกลมหรือเป็นเหลี่ยม คล้ายฝาชี ทำด้วยโลหะ สังกะสี และอะลูมิเนียม โดยเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5-2 เมตร สามารถกกลูกไก่ได้ประมาณ 500 ตัว มีอัตราการใช้แก๊สประมาณ 60-100 กรัมต่อชั่วโมง

การกกลูกห่านนิยมใช้เครื่องกกแบบฝาชี โดยกรงกกขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ใช้กกลูกห่านได้ 250 ตัว (อรรณพ ชินราศรี, 2547, หน้า 157)

1.1.2 เครื่องกกแบบโคมหรือ SBM เป็นเครื่องกกแก๊สแบบใหม่มีประสิทธิภาพสูง ประหยัดและปลอดภัยมากกว่าเครื่องกกแบบอื่น ๆ โดยใช้หลักการแผ่ความร้อนด้วยวิธีการแผ่รังสี ตัวเครื่องกกทำด้วยโลหะสแตนเลสการติดตั้งโดยแขวนให้สูงจากพื้นประมาณ 1.20-1.50 เมตร และติดตั้งเอียงทำมุมกับพื้น 20 องศาเพื่อให้อากาศเสียระบายออกได้สะดวก (อรรณพ ชินราศรี, 2547, หน้า 59; ประภากร ธาราฉาย, 2557, หน้า 12-13) (ภาพที่ 9.7)

1.2 เครื่องกแบบใช้ไฟฟ้า

เครื่องกแบบใช้ไฟฟ้าใช้ความร้อนจากหลอดไฟฟ้าขนาด 40-100 วัตต์หรือหลอดอินฟราเรด (infrared) หรืออาจเป็นแบบขดลวดที่ใช้กับเครื่องกแบบฟาสี มีทั้งแบบตั้งพื้นและแบบแขวน ในการเลี้ยงเป็ดนิยมใช้เครื่องกแบบไฟฟ้า เนื่องจากสะดวกกว่าเครื่องกแบบอื่น สามารถกกลูกเป็ดได้มากถึงครั้งละ 400-500 ตัว (สมพล ครองสวัสดิ์, 2556, หน้า 31)

ภาพที่ 9.7 เครื่องกแบบใช้แก๊สแบบฟาสี และแบบโคม
ที่มา : (Spaceray, 2014 และ Cqhdkjgs, 2014)

1.3 แผงกั้นล้อมก (brooder guard)

แผงกั้นล้อมกใช้สำหรับล้อมกกลูกไก่ ซึ่งอาจจะเป็นไม้หรือสังกะสีแผ่นเรียบที่มีความสูงประมาณ 50 เซนติเมตร วางล้อมเครื่องกโดยอยู่ห่างจากขอบเครื่องกประมาณ 75 เซนติเมตร เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกไก่ในระยะ 2-3 วันแรก อยู่ห่างจากเครื่องก ที่ให้ความอบอุ่นมากเกินไป แล้วจึงค่อย ๆ ขยายวงล้อมให้กว้างขึ้นในวันต่อ ๆ ไป (ดังภาพที่ 9.8) และควรใช้ควบคู่กับผ้าม่านกันลม

สำหรับนกระทา วงล้อมกควรมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 90 เซนติเมตร สามารถกกลูกนกได้ 150 ตัว และไม่ควรรกกลูกนกระทาในกเดียวกันเกิน 300 ตัว ถ้าหากใช้หลอดไฟในการกจะต้องคำนวณจำนวนวัตต์ที่ใช้ โดยประมาณให้ใช้หลอดไฟ 1 วัตต์ ต่อลูกนก 1 ตัว ในช่วงสัปดาห์แรกจะต้องมีการกตลอด 24 ชั่วโมง สัปดาห์ที่ 2 จะทำการกเฉพาะตอนกลางคืนและสัปดาห์ที่ 3 ก็ไม่จำเป็นจะต้องก แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูหนาวก็อาจจะกลูกนกจนกระทั่งอายุ 3 สัปดาห์ก็ได้ (ประภากร ธาราฉาย, 2557, หน้า 12-13)

อุณหภูมิสำหรับการกลูกไก่ อุณหภูมิล้อมรอบเริ่มต้นที่ 32 ถึง 35 องศาเซลเซียส (90 ถึง 95 องศาฟาเรนไฮต์) ค่อย ๆ ลดลง 2.5 องศาเซลเซียส (4.5 องศาฟาเรนไฮต์) ทุกสัปดาห์ จนถึง 20 องศาเซลเซียส (68 องศาฟาเรนไฮต์) สำหรับไก่สายพันธุ์ขนดก อาจหยุดการเสริมความร้อนที่ 3 สัปดาห์ถ้าอุณหภูมิห้องอยู่ที่ 22 องศาเซลเซียส (72 ถึง 75 องศาฟาเรนไฮต์)

สำหรับลูกเปิด เริ่มต้นที่ 26.5 ถึง 29.5 องศาเซลเซียส (80 ถึง 85 องศาฟาเรนไฮต์) ลดลง 3.3 องศาเซลเซียส (6 องศาฟาเรนไฮต์) ทุกสัปดาห์จนถึง 13 องศาเซลเซียส (54 องศาฟาเรนไฮต์) ระยะกก ลูกเปิดอยู่สบาย ณ อุณหภูมิสภาพแวดล้อมที่ 18 ถึง 20 องศาเซลเซียส (64-68 องศาฟาเรนไฮต์) (สมาพันธ์สมาคมสัตวศาสตร์, 2553, หน้า 152)

ภาพที่ 9.8 แผงกั้นล้อมกก
ที่มา : (Ross, 2014, p. 86)

2. อุปกรณ์ให้น้ำ (waterer)

สามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด

2.1 อุปกรณ์ประเภทไม่จำกัดปริมาณน้ำ

2.1.1 รางน้ำเอสลอน รางน้ำแบบนี้จะมีความยาวไม่จำกัด มีก๊อกปล่อยน้ำตั้งอยู่ท้ายรางและก๊อกปล่อยน้ำลงรางอยู่ทางหัวราง ทำความสะอาดง่าย

2.1.2 รางน้ำอัตโนมัติ มีทั้งแบบตั้งพื้นและแบบแขวนทั้งสองแบบมีวาล์วเป็นตัวควบคุมระดับน้ำ ซึ่งจะสัมพันธ์กับปริมาณน้ำที่มีอยู่ในราง ความยาว 8 ฟุต (96 นิ้ว) เมื่อคิดความยาวทั้ง 2 ด้านจะได้เนื้อที่ให้น้ำยาว 16 ฟุต (192 นิ้ว) ให้น้ำไก่ได้ประมาณ 200 ตัว

2.1.3 ถังน้ำอัตโนมัติ ถังแบบนี้มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 15 นิ้ว 1 ถังต่อไก่ 45 ตัว

2.1.4 ที่ให้น้ำแบบถ้วยน้ำ (cup) และที่ให้น้ำแบบจุกน้ำ (nipple) ถ้าเลี้ยงแบบปล่อยพื้นใช้ได้ 10-12 ตัว แต่ถ้าเป็นการเลี้ยงแบบกรงตับใช้ได้ 2-4 ตัว (ภาพที่ 9.9)

2.1.5 อุปกรณ์ให้น้ำแบบไม่จำกัดจำนวน เราคำนึงถึงแต่เนื้อที่ให้น้ำเพียงอย่างเดียว โดยกำหนดดังนี้ (อรวรรณ ชินราศรี, 2547, หน้า 56; ประภากร ธาราฉาย, 2557, หน้า 9-10)

ไก่กระทง อายุ 1-7 วัน มีเนื้อที่กินน้ำ 1 ตัวต่อ 1 นิ้ว

อายุ 8-12 วัน มีเนื้อที่กินน้ำ 1 ตัวต่อ 1-2 นิ้ว

อายุ 25-56 วัน มีเนื้อที่กินน้ำ 1 ตัวต่อ 3 นิ้ว

ไก่ไข่ ระยะเล็ก มีเนื้อที่กินน้ำ 1 ตัวต่อ 1 นิ้ว
 ระยะรุ่น มีเนื้อที่กินน้ำ 1 ตัวต่อ 1-2 นิ้ว
 ระยะไข่ มีเนื้อที่กินน้ำ 1 ตัวต่อ 1-2 นิ้ว

ภาพที่ 9.9 อุปกรณ์ให้น้ำแบบถ้วยน้ำและที่ให้น้ำแบบจุ่มน้ำ
 ที่มา : (Big-Dutchman, 2014)

2.2 อุปกรณ์ประเภทจำกัดปริมาณน้ำ

การใช้อุปกรณ์ประเภทนี้จะต้องคำนึงถึงปริมาณน้ำ และเนื้อที่ให้น้ำควบคู่กันไป อุปกรณ์เหล่านี้ ได้แก่ กระจุกน้ำหรือขวดน้ำคว่ำมีหลายขนาด (ภาพที่ 9.10) ดังนี้

2.2.1 ขวดน้ำพลาสติกขนาดความจุ ¼ แกลลอน (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 นิ้ว) 1
 ขวดต่อลูกไก่ 10-15 ตัว

2.2.2 ขวดน้ำพลาสติกขนาดความจุ 1 แกลลอน (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 นิ้ว) 1
 ขวดต่อลูกไก่ 100 ตัว หรือไก่ใหญ่ 12-15 ตัว

2.2.3 ขวดน้ำพลาสติกขนาดความจุ 2 แกลลอน (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 9.5 นิ้ว) 1
 ขวดต่อลูกไก่ใหญ่ 17-35 ตัว

สำหรับอุปกรณ์การให้น้ำของเป็ดนั้นจะเป็นอุปกรณ์ให้น้ำแบบรางอัตโนมัติ โดยอาจจะใช้ท่อขนาดใหญ่ผ่าซีกแล้วใช้ปูนซีเมนต์ปิดหัวท้าย หรือเป็นอ่างซึ่งภายในติดวาล์วลูกกลอย เพื่อควบคุมระดับน้ำในอ่างเพื่อให้เป็ดได้กินและเล่นน้ำด้วยก็ได้ เนื่องจากเป็ดจะต็มน้ำแล้วก็ยังมินิสัยชอบเล่นน้ำอีกด้วย จึงทำให้สิ้นเปลืองน้ำมากถ้าหากเราใช้กระจุกน้ำเช่นเดียวกับที่ใช้เลี้ยงไก่

ภาพที่ 9.10 อุปกรณ์ให้น้ำประเภทจำกัดปริมาณน้ำ

ซึ่งการคำนวณจำนวนขวดน้ำขนาดต่าง ๆ ที่ต้องใช้เลี้ยงไก่ปริมาณแตกต่างกัน ตารางที่ 9.1

ตารางที่ 9.1 จำนวนน้ำขนาดต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการเลี้ยงไก่ปริมาณต่าง ๆ กัน

จำนวนไก่ที่เลี้ยง (ตัว)	จำนวนขวดน้ำ (อัน)	
	ขนาด 1 แกลลอน	ขนาด 1 แกลลอน
1,000	40	33
2,000	80	66
5,000	200	165

ที่มา : (อรรวรรณ ชินราศรี, 2547, หน้า 55)

วิธีคำนวณน้ำที่ไก่กระตังกินต่อวัน

1) คิดปริมาณน้ำเป็นแกลลอน ให้เอาอายุของไก่เป็นสัปดาห์หารด้วย 2 เช่น ไก่กระตังอายุ 8 สัปดาห์ หาร 2 = 4 แกลลอนต่อไก่ 100 ตัวต่อวัน

2) คิดปริมาณน้ำเป็นลิตร ให้เอาอายุของไก่เป็นสัปดาห์คูณด้วย 2 เช่น ไก่กระตังอายุ 8 สัปดาห์ คูณด้วย 2 = 16 ลิตรต่อไก่กระตัง 100 ตัวต่อวัน

สำหรับนกกระทา อุปกรณ์ให้น้ำลูกนกให้ใช้อุปกรณ์ให้น้ำลูกไก่แบบขวดคว่ำขนาดเล็ก และใส่ก้อนกรวดเล็ก ๆ ไว้ในจานน้ำด้วยเพื่อป้องกันไม่ให้ลูกนกตกน้ำ

ส่วนนกใหญ่ หรือลูกนกอายุเกิน 2-3 สัปดาห์แล้ว ใช้อุปกรณ์การให้น้ำลูกไก่แบบขวดคว่ำไม่ต้องใส่ก้อนกรวดหากให้น้ำภายในกรง แต่ถ้าให้น้ำภายนอกกรงก็ใช้รางน้ำแขวนไว้ด้านนอกกรง หรือจะใช้ขันน้ำก็ได้

3. อุปกรณ์ให้อาหาร (feeder)

สามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด

3.1 แบบธรรมดา

3.1.1 ถาดอาหาร ขนาด 48 x 72 x 65 เซนติเมตร ใช้กับลูกไก่อายุ 1-7 วัน ใช้ 1 ถาดต่อลูกไก่ 100 ตัว (ดังภาพที่ 9.11)

3.1.2 รางอาหาร ทำด้วยสังกะสี หรือเอสลอน หรือพลาสติก (ดังภาพที่ 9.11) การกำหนดพื้นที่ให้อาหารมีดังนี้

ไก่เล็ก เนื้อที่กินอาหาร 2 นิ้วต่อตัว

ไקרุ่น เนื้อที่กินอาหาร 3 นิ้วต่อตัว

ไก่ไข่ เนื้อที่กินอาหาร 3 นิ้วต่อตัว

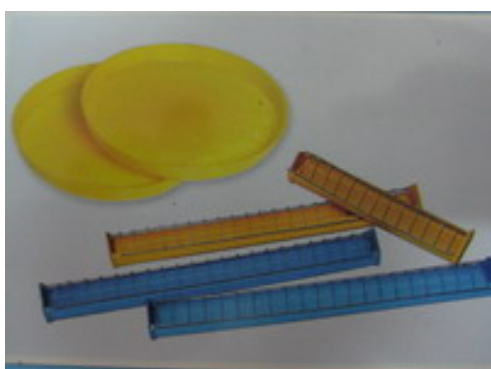
นกกระทาในช่วงอายุ 2-3 วันแรกใช้ถาดอาหาร เมื่อนกมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นรางอาหารขนาดกว้าง 5X ยาว 40-50 X สูง 5 เซนติเมตร ควรมีแผ่นเหล็กในรางอาหาร เพื่อป้องกันการคุ้ยเขี่ยอาหาร

3.1.3 ถังอาหาร (tubular) ทำด้วยเอสลอนหรือพลาสติกเป็นแบบถังแขวน มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 16 นิ้ว มีเส้นรอบวงประมาณ 50 นิ้ว จำนวนที่ใช้คิดตามเนื้อที่กินอาหารหรือกำหนดดังนี้

ไกระยะเล็ก ใช้ 4 ใบต่อ 100 ตัว

ไกระยะรุ่น ใช้ 6 ใบต่อ 100 ตัว

ไกระยะไข่ ใช้ 6 ใบต่อ 100 ตัว

ภาพที่ 9.11 อุปกรณ์ให้อาหารแบบธรรมดา

3.2 แบบอัตโนมัติ

เป็นระบบให้อาหารที่ทันสมัยนิยมเลี้ยงในระบบการเลี้ยงขนาดใหญ่ในเมืองไทยมีหลายชนิดที่นิยมใช้ (ดังภาพที่ 9.12) ได้แก่ (อรวรรณ ชินราศรี, 2547, หน้า 57)

3.2.1 แบบรางและแบบโซ่ (trough and chain) นิยมใช้ในการเลี้ยงไก่แบบปล่อย พื้นในระบบอุตสาหกรรมประกอบด้วยตัวราง โซลโหะสำหรับเคลื่อนอาหาร ถึงอาหารสำรองและมอเตอร์ ควรมีตะแกรงขอบปากรางอาหารป้องกันอันตรายให้ไก่ขณะเครื่องทำงาน

3.2.2 แบบใช้เกลิยวส่ว่านและถาด (conveyer and pan) ลักษณะของที่ให้อาหารจะเป็นท่อกลม ภายในท่อกีเกลิยวส่ว่านเป็นตัวนำอาหารเดินไปตามท่อ ตัวท่อกีมีช่องเปิดเป็นระยะและที่ช่องเปิดจะมีถาดรับอาหาร ควบคุมการทำงานโดยใช้น้ำหนักตัวถาดและอาหารในถาด อุปกรณ์ชนิดนี้สามารถใช้ได้ตั้งแต่ไก่เล็กจนถึงไก่พ่อแม่พันธุ์ขึ้นกับการตั้งระดับความสูงของอุปกรณ์ เหมาะกับการเลี้ยงไก่แบบปล่อยพื้นในระบบอุตสาหกรรม

3.2.3 แบบท่อและราง (auger and trough) เป็นแบบที่นิยมใช้กับการเลี้ยงไก่ไขบนกรงตับ เมื่อเริ่มเดินเครื่องมอเตอร์จะส่งอาหารจากถังพักเข้าสู่ถาดอาหารย่อยในแต่ละแถวของกรงตับ และปล่อยอาหารลงสู่ท่อย่อยที่แยกให้อาหารกรงตับชั้นบนและล่าง

ภาพที่ 9.12 อุปกรณ์ให้อาหารแบบอัตโนมัติ

ที่มา : (Bigdutchman, 2014; Ross, 2014, p. 21)

สำหรับนกระทา อุปกรณ์ให้อาหารลูกนกควรใช้ถาดอาหารที่มีขอบสูงประมาณ 1-2 เซนติเมตร หรืออาจจะใช้รางอาหารสำหรับให้ลูกไก่ ซึ่งในช่วง 3 วันแรกควรจะโรยอาหารลงบนพื้นที่ปูด้วยกระดาษหรือกระสอบป่านเพื่อให้นักได้รู้จักการกินอาหารได้เร็วขึ้น

นกใหญ่ ควรเป็นรางอาหารที่ตรงขอบด้านในเพื่อป้องกันการค้ำยอาหารให้หก กระเด็นออกมานอกราง ซึ่งควรจะต้องตั้งไว้ในกรงหรือแขวนอยู่ด้านนอกกรง

4. กรงตับ (battery cages)

กรงตับใช้ในการเลี้ยงไก่ไข่ โดยตัวกรงทำจากลวดตาข่ายสี่เหลี่ยมมีทั้งแยกช่องชั้นเดียว และแบบหลายชั้นซ้อนกัน มีทั้งแบบตั้งพื้นและแบบแขวน แต่เดิมใช้เลี้ยงไก่ไขกรงละ 1 ตัว แต่ปัจจุบันใช้เลี้ยงไก่ไขกรงละ 2 ตัวขึ้นไป จนถึง 4-5 ตัว (ดังภาพที่ 9.13) เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต การติดตั้งกรงควรมีความลาดเทระหว่างกรงตับพื้นคอกประมาณ 10-20 องศา เพื่อให้ไข่กลิ้งออกมาสะดวก แต่ถ้าลาดเทมากกว่านี้จะทำให้ไข่บุบแตกเร็วมากขึ้น

ภาพที่ 9.13 กรงสำหรับเลี้ยงไก่ไข่

ที่มา : ภาพถ่ายจากฟาร์มเลี้ยงนกระทามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

5. รังไข่ (nest)

รังไข่เพื่อให้ไก่ที่เลี้ยงแบบปล่อยพื้นเข้าไปออกไข่ มีลักษณะเป็นช่อง ๆ ทำด้วยสังกะสี รังไข่ที่ดีต้องมีขนาดกว้างพอ สามารถเคลื่อนย้ายได้ ทำความสะอาดได้ง่าย มีการระบายอากาศดี ที่นิยมใช้ในประเทศไทยเชิงอุตสาหกรรม ได้แก่ รังไข่เดี่ยว (ภาพที่ 9.14) ลักษณะเป็นแถวยาวแถวละ 5-6 ช่อง กว้าง 25-30 เซนติเมตร ลึก 30-35 เซนติเมตรวางซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ประมาณ 2-3 ชั้น ให้ชั้นล่างสูงจากพื้นประมาณ 45 เซนติเมตร ด้านหน้ารังไข่มีคอน (perches) ให้ไก่เกาะเพื่อเข้าไปในรังได้ และคอนเกาะหน้ารังไข่สามารถพับขึ้นปิดปากรังไข่ในเวลากลางคืน เพื่อไม่ให้ไก่เข้าไปนอนในรังไข่ รังไข่เดี่ยว 1 ช่อง สำหรับแม่ไก่ 4 ตัว

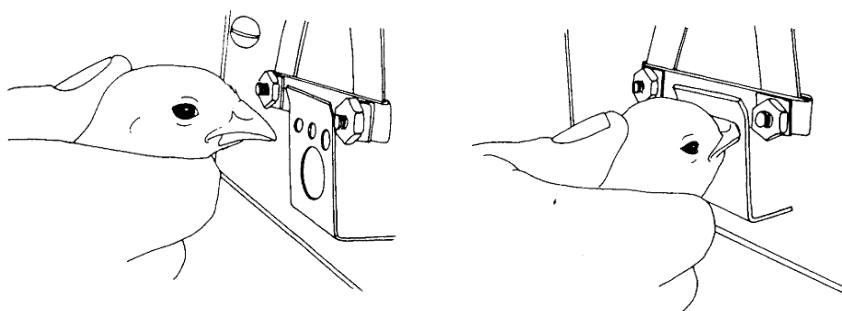

ภาพที่ 9.14 รังไข่เชิงอุตสาหกรรม และรังไข่ของเกษตรกร

ที่มา : (Bigdutchman, 2014)

6. เครื่องตัดปาก

การตัดปากมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันการจิกกัน เพื่อลดประมาณการสูญเสียอาหารทกล่น ระยะเวลาในการตัดปากที่ดีที่สุดประมาณ 7-10 วัน โดยตัดปากบนออกประมาณ 1 ใน 3 ของปาก หรือตัดปากให้ระยะจากจมูกออกมาไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิเมตร และจี้ปากกลางด้วยความร้อน (ภาพที่ 9.15) ในการตัดปากควรทำอย่างประณีต ถ้าพบว่าการตัดปากไม่ดีควรทำการแต่งปากเมื่ออายุไม่เกิน 10 สัปดาห์ ในนกกระทาควรจะต้องตัดปากเมื่อลูกนกมีอายุประมาณ 30 วัน เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้นกจิกกันกัน ซึ่งเป็นสาเหตุให้นกตายได้ โดยวิธีการตัดปากนกกระทาทำเช่นเดียวกับการตัดปากไก่

ภาพที่ 9.15 การตัดปากไก่

ที่มา : (Battaglia, 2001, p. 505-506)

การเลี้ยงและการจัดการสัตว์ปีกในระยะต่าง ๆ

อุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ปีกได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ลักษณะการเลี้ยงใช้พื้นที่น้อยกว่าสัตว์อื่น ๆ ระยะเวลาการให้ผลผลิตหรือการตอบแทนทำได้เร็วกว่า การเลี้ยงสัตว์ปีกนั้นมีทั้งประเภทไข่ เนื้อ และเลี้ยงไว้เพื่อทำพันธุ์ ดังนั้นรูปแบบการเลี้ยงและการจัดการแต่ละประเภทมีการจัดการเหมือนกันคือ การจัดการในช่วงเล็กและการจัดการไก่อุ่น แต่เมื่อถึงระยะสุดท้ายของการเจริญเติบโตหรือระยะให้ผลผลิตจะมีความต่างกันบ้างเล็กน้อยตามประเภทของสัตว์ปีก โดยมีการจัดการเลี้ยงดูดังต่อไปนี้

1. การเลี้ยงและการจัดการไก่เนื้อ

ไก่เนื้อ (broilers) หรือไก่กระทง จะมีขนสีขาว เป็นไก่ที่เจริญเติบโตเร็ว ใช้ระยะเวลาการเลี้ยงสั้นประมาณ 45 วัน เพื่อให้มีน้ำหนักประมาณ 2 กิโลกรัม มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อสูง เนื้อมีลักษณะนุ่ม ไม่เหนียว ไก่เนื้อที่เลี้ยงอยู่ปัจจุบันนี้จะเป็นลูกผสมที่บริษัทต่าง ๆ ผลิตจำหน่ายให้กับผู้เลี้ยง การเลี้ยงไก่นั้นจะให้ผลผลิตสูงเนื่องจากภายในหนึ่งปีสามารถเลี้ยงได้หลายรุ่น โดยมีการเลี้ยงและการจัดการดังนี้

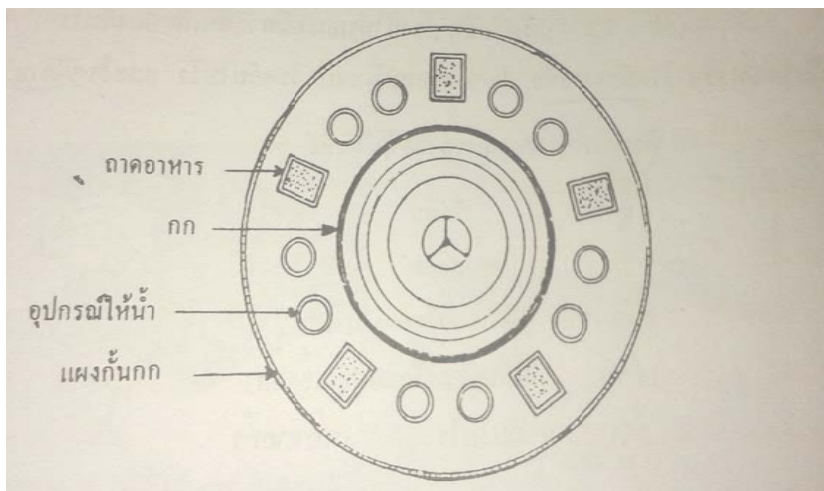
1.1 การดำเนินการจัดซื้อไก่เนื้อ

การซื้อไก่เนื้อนั้นต้องสามารถซื้อได้จากบริษัทที่จำหน่ายลูกไก่เนื้อ ซึ่งพิจารณาจากลูกไก่ที่มีขนาดและสีสม่าเสมอตรงตามสายพันธุ์ ขนอู่ย ยาวฟู และแห้งสนิท สะดือเข้าที่เรียบริ้ว นัยน์ตากลมแจ่มใส ท่าทางปราดเปรียว ไม่มีผิดปกติ เช่น ขาเก บิดเบี้ยว ก้นย้อย ท้องป่อง เป็นต้น น้ำหนักขึ้นต่ำเฉลี่ยตัวละ 40.8 กรัมขึ้นไป มีอายุ 1 วัน เป็นลูกไก่ที่มาจากฟาร์มเดียวกัน

1.2 การจัดการโรงเรือนและอุปกรณ์

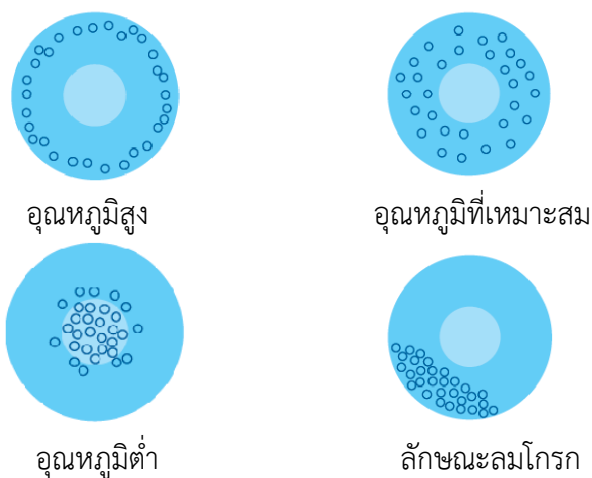
ก่อนลูกไก่มาถึงฟาร์มควรมีการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อโรคโรงเรือนและอุปกรณ์ ก่อนนำเข้ามาเลี้ยง 3-4 วัน ควรจะปูพื้นให้หนา 4 นิ้วเพื่อให้มีความนุ่ม เตรียมเครื่องกก 1 เครื่องต่อไก่ 500 ตัว ใช้ขวดน้ำพลาสติก 2 แกลลอน ต่อไก่ 100 ตัว และ นำอาหารเข้าปาวางในเครื่องกก โดยวางสลับกันกับขวดที่ให้น้ำ (ภาพที่ 9.16)

เมื่อลูกไก่มาถึงฟาร์มควรมีการนำลูกไก่ออกจากกล่องให้เร็วที่สุดเพื่อให้ลูกไก่ได้รับอากาศ แล้วทำการตรวจนับหรือสุ่มชั่งน้ำหนักจำนวนลูกไก่ ปกติใน 1 กล่องจะมีลูกไก่ 100 ตัว หลังจากนั้น หัดให้ลูกไก่กินน้ำโดยเอาปากลูกไก่จุ่มไปน้ำ อาจใส่น้ำตาลเล็กน้อยเพื่อเสริมพลังงานให้ลูกไก่ฟื้นตัวได้เร็วขึ้น เมื่อลูกไก่กินน้ำสักพักทำการโรยอาหารในถาดเพียงเล็กน้อยก่อน และเฝ้าสังเกตอาการของลูกไก่ เนื่องจากลูกไก่ช่วงนี้ต้องการความอบอุ่น อุณหภูมิร่างกายของลูกไก่ประมาณ 39 องศาเซลเซียส ควรเพิ่มอุณหภูมิในการกกขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งอายุ 3 สัปดาห์ จะมีอุณหภูมิประมาณ 40.6 – 41.7 องศาเซลเซียส ถ้าอุณหภูมิไม่เพียงพอทำให้ลูกไก่หนาวสั่น ลูกไก่จะแสวงหาความอบอุ่น โดยจะสุมกันเป็นกระจุกอยู่ใต้เครื่องกก แต่ถ้าอุณหภูมิสูงเกินไป ลูกไก่จะกระจายอยู่วงนอกติดกับแผงกั้นกก พร้อมทั้งกางปีกหอบ (ภาพที่ 9.17) ดังนั้น จะต้องปรับอุณหภูมิของเครื่องกกให้สม่ำเสมอและเหมาะสมกับความต้องการของลูกไก่ (ตารางที่ 9.2)

ภาพที่ 9.16 ลักษณะการจัดวางอุปกรณ์ขณะกกลูกไก่

ที่มา : (กัณหา ไผขาว, 2545, หน้า 149)

ภาพที่ 9.17 สภาพลูกไก่ภายใต้เครื่องกก

ที่มา : (Ross, 2009, p. 20)

ตารางที่ 9.2 อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับลูกไก่อายุระยะกก

อายุลูกไก่	องศาฟาเรนไฮต์	องศาเซลเซียส
1-7 วัน	95	35.0
8-14 วัน	90	32.2
15-21 วัน	21	29.4
22-28 วัน	80	26.6
29-35 วัน	75	23.8

ที่มา : (สุวรรณา พรหมทอง (ก), 2550, หน้า 394)

1.3 การจัดการในระยะต่าง ๆ

การจัดการไก่เนื้อนั้น มี 3 ระยะตามอายุการเจริญเติบโต ดังต่อไปนี้

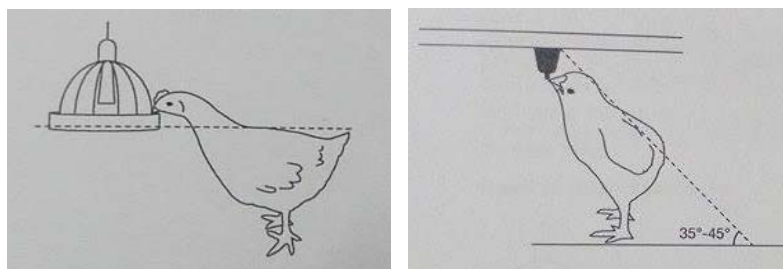
1.3.1 การจัดการเลี้ยงดูไก่เนื้อระยะไก่เล็ก (อายุ 1 - 21 วัน) เป็นระยะที่มีความสำคัญมากที่สุดของการเจริญเติบโต การให้อาหารในช่วงนี้ต้องมีโปรตีนสูงประมาณ 22 เปอร์เซ็นต์ และมีพลังงาน 3,000 กิโลแคลอรีต่อกิโลกรัมอาหาร การให้อาหารควรให้น้อย ๆ แต่บ่อยครั้ง โดยถาดอาหาร 1 ถาด ต่อลูกไก่ 100 ตัว วางสลับกับ (ภาพที่ 9.16) ขวดน้ำขนาดเล็ก อัตราขวดน้ำ 1 ขวดต่อลูกไก่ 20 ตัว ขวดน้ำต้องทำความสะอาดและเปลี่ยนน้ำทุกวัน

ปรับอุณหภูมิเครื่องกกให้เหมาะสมกับลูกไก่ เครื่องกก 1 เครื่องต่อไก่ 500 ตัว พร้อมขยายแผงกันล้อมกกเมื่อลูกไก่โตขึ้น แล้วปรับเครื่องกกให้สูงขึ้นและแผงกันล้อมกกทุก 3-4 วัน เมื่อลูกไก่อายุได้ 7 วัน เปลี่ยนถาดอาหารเป็นถาดอาหารแบบแขวนหรือแบบรางอัตโนมัติ และเปลี่ยนขวดน้ำขนาดเล็กเป็นขนาดใหญ่ขึ้น ถังน้ำควรใช้แบบแขวน แบบราง แบบถ้วยน้ำ หรือแบบจุ่มน้ำแบบหัวหยด ควรมีการเสริมกรดเพื่อกระตุ้นให้กระเพาะย่อยอาหารพัฒนาความแข็งแรง และให้แสงสว่างตลอด 24 ชั่วโมง การป้องกันโรคนั้น ในวันที่ 3 ให้วัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิลหยอดโดยหยดจุมกหรือตา (ดังภาพที่ 9.18) ในวันที่ 7 ให้วัคซีนป้องกันโรคฝีดาษโดยใช้เข็มแทงปีก เมื่อลูกไก่อายุ 14 วัน ให้วัคซีนป้องกันโรคหลอดลมอักเสบหยอดจุมกหรือตา 1-2 หยด วันที่ 21 ให้วัคซีนโรคนิวคาสเซิลครั้งที่ 2 หลังจากการให้วัคซีนควนให้ยาปฏิชีวนะเพื่อให้ลูกไก่คลายเครียด

ภาพที่ 9.18 ให้วัคซีนนิวคาสเซิลหรือหลอดลมอักเสบโดยการหยอดตา ให้วัคซีนฝีดาษแทงปีก

1.3.2 การจัดการเลี้ยงดูไก่เนื้ออายุ 22 – 35 วัน ในช่วงนี้ไก่มีอัตราการเจริญเติบโตมากขึ้น ระยะเวลาให้เอาเครื่องกก และแผงกันออก ขยายพื้นที่ปูวัสดุรองพื้น ปรับระดับถาดอาหารให้อยู่ในระดับแนวหลังไก่ และการให้น้ำแบบจุ่มน้ำควรปรับให้อยู่ในแนว 35-45 องศา (ภาพที่ 9.19) คอยเปลี่ยนวัสดุรองพื้นสม่ำเสมอเมื่อพื้นเปียกเพื่อให้ก๊าซแอมโมเนียระเหย อาหารในช่วงนี้เป็นระยะ 2 มีโปรตีนประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ มีระดับพลังงานประมาณ 3,100 – 3,200 กิโลแคลอรีต่อกิโลกรัมอาหาร โดยให้บ่อย ๆ เปลี่ยนทีละน้อย ใช้เวลาเปลี่ยนอาหารประมาณ 5- 7 วัน จึงจะใช้อาหารระยะ 2 ทั้งหมด และควรมีการบันทึกข้อมูลการเลี้ยงดู

ภาพที่ 9.19 การปรับระดับถาดอาหารและระบบแบบจุ่ม

ที่มา : (Ross, 2009, p. 36-37)

1.3.3 การจัดการเลี้ยงดูไก่เนื้อ อายุ 36 – สัปดาห์ ในระยะนี้ให้น้ำและอาหารเต็มที่ ปรับถึงอาหารให้สูงขึ้นตามขนาดตัวไก่ รางน้ำให้อยู่ในระดับอกไก่ป้องกันการลื่นน้ำของไก่อัตราว่างอย่าให้พื้นเปียก การเลี้ยงไก่เนื้อควรเป็นการเลี้ยงแบบเป็นชุด ๆ (all-in, all-out system) คือการนำไก่เข้ามาเลี้ยงแต่ละครั้งควรเป็นอายุเดียวกัน และในเวลาย้ายออกก็ควรเอาออกในระยะเวลาใกล้เคียงกันทั้งหมด เมื่อไก่อายุใกล้ครบกำหนด ติดต่อกันเพื่อกำหนดวันจำหน่าย ก่อนจำหน่ายงดอาหาร 4-6 ชั่วโมง เพราะจะทำให้เกิดการเสียหายขณะทำการขนส่ง ก่อนกำหนดจับไก่ 7 วัน ต้องทำการป้ายกันไก่ด้วยก้านสำลีเพื่อส่งไปตรวจโรค ณ ศูนย์ชันสูตรโรคประจำพื้นที่ เมื่อผลการตรวจไม่พบโรคใด ๆ จึงจะดำเนินการจับไก่ได้ การจับไก่ต้องให้เกิดบาดแผล และบอบช้ำน้อยที่สุด นำไก่อบรมจุกช่องให้เหมาะสม และชั่งน้ำหนักพร้อมบันทึกข้อมูล ควรรดน้ำให้ทั่วรถบรรทุกไก่ เพื่อลดอัตราการตายและการสูญเสียน้ำหนักขณะขนส่งไปยังตลาดได้

2. การเลี้ยงและการจัดการไก่ไข่

ไก่ไข่ (layer) แบ่งออกตามลักษณะการจัดการเลี้ยงดูเพื่อความเหมาะสมและสะดวกต่อการจัดการออกเป็น 3 ช่วง คือ ไก่เล็ก (chicks) อายุตั้งแต่แรกเกิด 0-8 สัปดาห์ ไก่สาว (pullet) อายุ 9-22 สัปดาห์ และ ไก่ไข่ (layer) อายุตั้งแต่ 22-24 สัปดาห์ โดยมีการจัดการดังนี้

2.1 การเลี้ยงและการจัดการไก่เล็ก

การเลี้ยงและการจัดการลูกไก่ไข่ในระยะเล็กในช่วง 2-3 วันแรก มีการจัดการเช่นเดียวกับการเลี้ยงไก่เนื้อ คือ หัดให้ลูกไก่กินน้ำเมื่อนำเข้าเครื่องกกแล้ว โดยใช้นิ้วเคาะที่ขวดให้น้ำ จะเกิดเสียงดังแล้วลูกไก่จะวิ่งเข้าหาและจับตัวลูกไก่ให้ปากจุ่มน้ำ 4-5 ตัว ลูกไก่ทั้งหมดจะเรียนรู้การกินน้ำ หลังจากทีให้ลูกไก่กินน้ำไปแล้วประมาณครึ่งชั่วโมง นำถาดอาหารเข้าไปวางในกกโดยวางสลับกันกับขวดที่ให้น้ำ โรยอาหารในถาดให้ลูกไก่กินอาหาร อาหารระยะที่ 1 ควรจะมีระดับโปรตีน 20 เปอร์เซ็นต์ ควรให้ไก่ได้รับอาหารอย่างเพียงพอเพื่อใช้ในการเจริญเติบโต เพื่อเตรียมโครงสร้างของร่างกายให้มีขนาดใหญ่

ในลูกไก่ไข่ให้ทำการตัดปากเมื่ออายุในช่วง 7-10 วัน ช่วงนี้ไก่ยังมีการเจริญเติบโตช้า โดยตัดปากบนออกประมาณ 1 ใน 3 ของปากด้วยเครื่องไฟฟ้า เพื่อลดการจิกกันในฝูง ลดการจิกอาหารหล่น และตัดครั้งที่ 2 เมื่ออายุได้ 2 เดือนเพื่อการตกแต่งปากให้เรียบ หลังการตัดปากให้น้ำผสมยาปฏิชีวนะให้ไก่กินติดต่อกัน 3 วันเพื่อลดอาการเครียด

2.2 การเลี้ยงและการจัดการไก่สาว

การเลี้ยงและการจัดการไก่สาวมีความสำคัญเนื่องจากมีผลต่อการให้ผลผลิตไข่ การจัดการระยะนี้จึงเน้นในเรื่องความสม่ำเสมอในฝูงไก่ เพื่อไม่ให้ไก่ตัวใหญ่รังแกไก่ตัวเล็ก และเมื่อถึงเวลาให้ผลผลิตจะได้เริ่มพร้อมกัน ถ้าไก่สาวก่อนไข่ที่ปล่อยให้อ้วนและมีน้ำหนักตัวมากเกินไปจะให้ไข่เร็วแต่ไข่ไม่ทน ดังนั้นควรเตรียมอาหารให้เพียงพอกับจำนวนไก่ เพื่อให้ไก่กินอาหารพร้อมกันทุกตัว

ทำให้มีการเจริญเติบโตอย่างสม่ำเสมอ การให้อาหารในไก่ไข่ ในระยะ 7-14 สัปดาห์ให้ระดับโปรตีน 17 เปอร์เซ็นต์ ในระยะ 15-20 สัปดาห์ให้ระดับโปรตีน 15 เปอร์เซ็นต์ จัดเตรียมน้ำให้เพียงพอับจำนวนไก่โดยคำนวณที่ให้น้ำแบบรางใช้อัตราความยาวตามขอบราง 1 นิ้วต่อไก่ 1 ตัว ดูแลความสะอาดและการถ่ายเทอากาศภายในโรงเรือนเพราะไครยะนี้ ตัวใหญ่ขึ้นและนานแน่นมากขึ้น ทำความสะอาดรางน้ำและรางอาหารทุกวัน เมื่อไก่ไข่อายุ 12 สัปดาห์ ให้วัคซีนนิวคาสเซิลและหลอดลมอักเสบ โดยการหยอดตาหรือละลายน้ำให้กิน

การตรวจเช็คความสม่ำเสมอในฝูงทำได้โดยการสุ่มชั่งน้ำหนักไก่ทุกตัวเมื่ออายุ 7-8 สัปดาห์ สุ่มชั่งน้ำหนักไก่ 10 เปอร์เซ็นต์ของฝูงนำมาหาค่าเฉลี่ย จากนั้นนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาหาค่าความสม่ำเสมอของฝูง จากสูตร

$$\text{ความสม่ำเสมอ (\%)} = \frac{\text{จำนวนไก่ที่มีน้ำหนักอยู่ในช่วง} + 10\% \text{ ของน้ำหนักเฉลี่ย} \times 100}{\text{จำนวนไก่ที่ชั่ง(ตัว)}}$$

ฝูงไก่ที่ดีควรมีค่าความสม่ำเสมอตั้งแต่ 78 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ถ้าค่าความสม่ำเสมออยู่ในช่วง 70-80 เปอร์เซ็นต์ ก็จัดว่าใช้ได้ แต่ถ้าค่าความสม่ำเสมอต่ำกว่า 65-70 เปอร์เซ็นต์ ควรทำการคัดไก่และแยกขนาดไก่เล็กและไก่ใหญ่เลี้ยงต่างห้องกัน เพื่อความสะดวกในการควบคุมอาหารและน้ำหนักตัวไก่

2.3 การเลี้ยงและการจัดการไก่ไข่

การเลี้ยงและการจัดการไก่ไข่ในระยะนี้เป็นช่วงที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นระยะที่ไก่ให้ผลผลิต ปกติการเลี้ยงไก่ไข่ถ้ามีการเลี้ยงและการจัดการที่ดีไก่จะเริ่มไข่เมื่ออายุ 20-21 สัปดาห์ โดยไก่ไข่เมื่อเริ่มไข่ แล้วจะให้ไข่สูงขึ้นเรื่อย ๆ แล้วค่อย ๆ ลดลง ดังนั้นจึงมีการเลี้ยงและการจัดการเพื่อให้เหมาะสมและเพียงพอกับการให้ผลผลิตควรมีการปฏิบัติการดังนี้

2.3.1 เมื่อไก่เริ่มไข่ได้ 5 เปอร์เซ็นต์ของฝูง ควรหยุดการควบคุมอาหาร แล้วเริ่มให้ไก่ได้กินอาหารอย่างเต็มที่ โดยปริมาณการกินอาหารของไก่นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น อัตราการไข่ น้ำหนักตัวไก่และอุณหภูมิสภาพแวดล้อม โดยคิดคำนวณปริมาณอาหารที่ให้กินในแต่ละวัน คือ อาหารสำหรับการดำรงชีพ วันละ 63 กรัม สำหรับตัวไก่ไข่ที่มีน้ำหนักตัว 2 กิโลกรัม และเลี้ยงแบบปล่อยพื้นคอกภายในโรงเรือนที่มีอุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส เมื่อไก่ไข่สูงสุด (peak) ไก่จะใช้อาหารเพื่อดำรงชีพและผลิตไข่ประมาณ 110 - 120 กรัมต่อตัวต่อวัน ให้อาหารเพิ่มวันละ 7 กรัม เมื่ออัตราการไข่ที่เพิ่มขึ้นทุก ๆ 10 เปอร์เซ็นต์ เริ่มจากอัตราการไข่ 0 เปอร์เซ็นต์ ให้อาหารเพิ่มขึ้นหรือลดลงวันละ 1.2 กรัม สำหรับน้ำหนักไก่ที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงทุก ๆ 50 กรัม จากน้ำหนัก 2 กิโลกรัม เมื่ออุณหภูมิลดลงหรือสูงขึ้น ทุก ๆ 1 องศาเซลเซียส จากอุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียสให้

อาหารเพิ่มขึ้นหรือลดลง วันละ 1.4 กรัม และการเลี้ยงบนกรงตับให้อาหารลดลง วันละ 5 กรัม (สมชาย แก้วจันทร์ฉาย, 2551, หน้า 18)

2.3.2 การเลี้ยงไขไก่แบบขัง ควรจัดรังไข่ให้ไก่เข้าไปไข่ด้วย ขนาดรังไข่ 30x30x30 เซนติเมตร สูงจากพื้น 60 เซนติเมตร พื้นรังไข่ปูด้วยแกลบ หรือฟางก็ได้ เพื่อให้ไข่ที่ได้สะอาด เปลือกไข่ไม่แตก และสะดวกในการเก็บไข่ จำนวนรังไข่ 1 ช่องต่อไก่ 4 ตัว ทำการติดตั้งรังไข่ในสัปดาห์ที่ 16-18 เพื่อให้ไก่เกิดความเคยชินและเป็นการฝึกนิสัยการไข่ เปิดในตอนเช้าและปิดในตอนบ่ายเพื่อไม่ให้ไก่ขึ้นไปนอน ระยะเวลาให้ไข่ควรให้ไก่ได้รับแสงสว่างวันละ 15-16 ชั่วโมง เพื่อเพียงพอต่อการให้ผลผลิตไข่ การเก็บไข่นั้นจะทำการเก็บไข่วันละ 4 ครั้ง พื้นที่ในการเลี้ยงไก่ควรจัดให้เหมาะสมในอัตรา 6 ตัวต่อตารางเมตร มีข้อดีและข้อเสีย ดังตารางที่ 9.3

ตารางที่ 9.3 ข้อดีและข้อเสียของการเลี้ยงไขไก่แบบขังฝูง

ข้อดี	ข้อเสีย
1. ต้นทุนการผลิตต่ำกว่า	1. ไก่ต้องได้รับอาหารที่ดีและมีสารอาหารสมดุลเพราะไก่จะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่า
2. ไก่ให้ผลผลิตมากกว่า	2. มีปัญหาไข่อุปแตก เปื้อน และกินไข่ตัวเอง
3. สามารถเลี้ยงไก่ได้ทุกขนาด	3. ขนาดไข่ฟองเล็กกว่า
	4. ต้องดูแลอย่างใกล้ชิดและใช้ความสามารถมากกว่า
	5. การปฏิบัติงานทำได้ยาก เช่น การทำความสะอาดโรงเรือน

ที่มา : (สุวรรณ พรหมทอง (ก), 2550, หน้า 405)

2.3.3 การเลี้ยงไขไก่แบบกรงตับ กรงตับมีหลายแบบอาจเป็น 1 ชั้น 2 ชั้นหรือ 3 ชั้น แต่โดยมากมักจะซ้อนกัน 2 ชั้น ในกรงตับแต่ละช่องอาจเลี้ยงไก่ได้ตั้งแต่ 1-4 ตัว พื้นที่กรงควร มีขนาด 70-80 ตารางนิ้วต่อตัว การเลี้ยงในกรงตับมีข้อดีและข้อเสีย ดังตารางที่ 9.4 การเลี้ยงแบบกรงตบนั้นต้องจดบันทึกการไข่ทุกวัน เพื่อสะดวกในการคัดไก่ที่หยุดไข่หรือให้ไข่ไม่ตีออกจากฝูง เพื่อให้ได้มีกำไรในการเลี้ยงมากขึ้น ดังตารางที่ 9.5

ตารางที่ 9.4 ข้อดีข้อเสียของการเลี้ยงไก่แบบกรงตับ

ข้อดี	ข้อเสีย
1. สามารถกำหนดปริมาณอาหารที่ให้ไก่ได้แน่นอนทำให้มีขนาดสม่ำเสมอ	1. ต้นทุนสูงเป็นค่ากรงที่มีราคาแพงและมีอายุการใช้งานสั้น
2. ลดปัญหาไข่บอบแตก ไข่เปื้อนมูลไก่ และการกินไข่ตัวเอง	2. ไก่จะเปื้อน เพราะถูกขังทำให้ผลผลิตไข่ลด
3. การคัดไก่ที่ไม่ไข่ ทำได้ง่ายจากสถิติการไข่	3. อุจจาระเหลวขึ้น
4. ลดปัญหาการต่อสู้ จิกกัน และการอยากฟักไข่	4. อาจมีไก่เป็นง่อยบ้าง
5. การควบคุมเหาไร พยาธิ บิด การระบาดของโรคติดต่อ ทำได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ	5. ต้องใช้แรงงานทำความสะอาดมากขึ้น
6. สะดวกในการปฏิบัติงานและประหยัดแรงงานในการจัดการ เช่น การเก็บไข่ การให้อาหาร ยา วิตามิน การทำวัคซีน การตรวจสอบสุขภาพไก่ เป็นต้น	
7. อัตราการตายต่ำ	

ที่มา : (สุวรรณา พรหมทอง (ก), 2550, หน้า 406)

2.3.4 การให้ผลผลิตของไก่ไข่ โดยทั่วไปจะให้ไข่ประมาณ 52 สัปดาห์ ผลผลิตไข่จะลดลงในเปอร์เซ็นต์ที่เท่ากันทุกสัปดาห์ ในขณะที่ขนาดไข่และน้ำหนักตัวไก่จะเพิ่มขึ้น โดยน้ำหนักตัวที่เพิ่มเกิดจากการสะสมไขมันในช่องท้อง แต่สามารถเลี้ยงไก่ไข่ได้นานถึง 60 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับการดูแล การจัดการที่ดี การปลดไก่ไข่ ส่วนใหญ่จะทำได้เพื่อให้ผลผลิตไม่คุ้มทุน เช่น ให้ผลผลิตต่ำกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ของฝูง โดยมีวิธีการคำนวณดังนี้

อัตราการไข่ (Hen-day production) เป็นอัตราส่วนของจำนวนไข่ต่อจำนวนแม่ไก่ในระยะเวลาที่กำหนด

$$\text{อัตราการไข่ (\%)} = \frac{\text{จำนวนไข่} \times 100}{\text{จำนวนแม่ไก่}}$$

$$\text{อัตราการไข่แต่ละเดือน (\%)} = \frac{\text{จำนวนไข่ใน 1 เดือน}}{\text{จำนวนแม่ไก่} \times \text{จำนวนวันใน 1 เดือน}} \times 100$$

Hen house production เป็นการคำนวณการให้ผลผลิตไข่โดยคิดจากจำนวนแม่ไก่ทั้งหมดที่เริ่มต้นเลี้ยง

$$= \frac{\text{จำนวนไข่} \times 100}{\text{จำนวนไก่ไข่ที่เริ่มเลี้ยง}}$$

ตารางที่ 9.5 ลักษณะไก่ที่ไข่และไก่ที่ไม่มีไข่

ลักษณะ	แม่ไก่ที่กำลั้งไข่	แม่ไก่ที่ไม่มีไข่
หงอน	ใหญ่ สีแดงสดใส จับอ่อนมือ	เหี่ยวเล็กซีด เป็นขุยสะเก็ด จับไม่อ่อนมือ
ตา	นูนเด่น แจ่มใส	เล็กแห้ง เซื่องซึม
ขอบตา	บาง ขอบขาว	ลึก หนาเหลือง
ปาก	ซีดแกมขาว	เหลือง
ก้น (ทวาร)	ขยายใหญ่ ปากทวารหนัก เป็นรอยพับ ยาว ชุ่มชื้น สีซีด	หดเล็ก กลมแห้ง สีเหลือง
กระดูกเชิงกราน	กว้าง 2-3 นิ้วมือ กดอ่อนนุ่ม	แคบกว่า 2 นิ้วมือ กดดูแข็ง
สีแข้ง	ขาวซีด	เหลือง
	ไก่ไขดก	ไก่ไข่ไม่ดก
สีในที่ต่าง ๆ	ซีด	เหลือง
การผลัดขน (wing molt)	เสร็จเร็วและไข่ในระยะผลัดขน	ผลัดขนก่อน เสร็จช้า
การไข่ทน	ไข่ดีระยะยาว	ไข่ดีระยะสั้น
หนัง	บางอ่อนนุ่มคล้ายผ้าไหมและหลวม	หนา แข็งหยาบ ไขมันมาก
ท้อง	อ่อนนุ่ม มีไขมันน้อย	แข็งกระด้าง มีไขมันมาก
	ไข่ทนทาน	ไข่ไม่ทน
ก้น	เชียวคล้ำ	แดงสีเนื้อ
ตา	นูนเด่น สดใส	ซีม ไม้นูน
ขอบตา	บาง ขอบขาว	หนา เหลือง
ตุ่มหู	สีตามพันธุ์ แต่ซีด	เหลือง
ปาก	ซีดแกมขาว	เหลือง
แข้ง	ขาวซีด แบน	เหลือง กลม
ขน	ขาววีน สกปรก และเรียบแนบเนื้อ	ขนเรียบใหญ่ เป็นเงาสะอาด
เวลาผลัดขน	เริ่มผลัดขนช้า แต่ผลัดอย่างรวดเร็ว	เริ่มผลัดขนเร็ว แต่ใช้เวลาผลัดขนนาน
ระยะการไข่	ไข่ติดต่อกันไม่หยุดเป็นเวลา 11-12 เดือนหรือนานกว่านั้น	ระยะการไข่สั้นและตามด้วยการผลัดขนอย่างช้า ๆ

ที่มา : (สุวรรณา พรหมทอง (ก), 2550, หน้า 407 - 408)

3. การเลี้ยงและการจัดการเปิดเนื้อ

การเลี้ยงเปิดในปัจจุบันเป็นการเลี้ยงแบบการค้ามากขึ้น ในการเลี้ยงเปิดเนื้อนั้นนิยมเลี้ยงเปิดตัวผู้ที่มีการเจริญเติบโตเร็ว และต้องเป็นพันธุ์ที่มีขนสีขาว เนื่องจากการถอนขน และขายง่ายเป็นที่นิยมของตลาด โดยมีวิธีการเลี้ยงดังต่อไปนี้

3.1 การจัดการลูกเปิดในช่วงอายุ 1-4 สัปดาห์

3.1.1 การเลี้ยงดูเปิดเล็ก ๆ มีวิธีการเลี้ยงเช่นเดียวกับลูกไก่ไข่ และลูกไก่เนื้อ โดยมีการกก ลูกเปิดโดยให้ตั้งอุณหภูมิไว้ที่ 90- 95 องศาฟาเรนไฮต์ ใช้อุณหภูมิขนาดนี้ติดต่อกันไปในระยะสัปดาห์แรกของการกกลูกเปิด อย่านำลูกเปิดไปยืนสุ่มกันอยู่ที่ใดที่หนึ่ง โดยปกติแล้วถ้าอุณหภูมิในเครื่องกกพอเหมาะลูกเปิดจะกระจายกันอยู่ในเครื่องกก

3.1.2 สอนให้ลูกเปิดหัดกินน้ำ โดยจับปากลูกเปิดจุ่มน้ำ 2-3 ครั้ง ก็จะทำให้ลูกเปิดเรียนรู้ได้เอง น้ำต้องมีให้ลูกเปิดกินตลอดเวลา อย่านำลูกเปิดขาดน้ำเพราะจะทำให้เกิดความเครียด

3.1.3 ให้อาหารสำหรับลูกเปิดระยะแรกที่มีโปรตีนประมาณ 20-22 เปอร์เซ็นต์ ให้อาหารครั้ง ละเล็กน้อย แต่ให้บ่อย ๆ ครั้ง หรือวันละ 4-5 ครั้ง

3.1.4 ขยายวงล้อมกกออกทุก ๆ 4-5 วัน การขยายกกออกมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสภาพอากาศในแต่ละแห่ง และลดอุณหภูมิในการกกลูกครั้งละ 5 องศาฟาเรนไฮต์ เมื่ออายุได้ 2 สัปดาห์เอาแผ่นล้อมกกออก

3.1.5 กระจุกน้ำและถาดอาหารจะต้องล้างทำความสะอาดทุกวัน อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง

3.1.6 เมื่อลูกเปิดอายุได้ 2 สัปดาห์ ให้หินเกล็ดขนาดที่ใช้ในการเลี้ยงไก่ อัตรา 7 กรัมต่อตัว โดยโปรยหินเกล็ดลงบนอาหารและให้ครั้งต่อไปสัปดาห์ละครั้งในจำนวนเท่าเดิม

3.2 การจัดการลูกเปิดในช่วงอายุ 4 สัปดาห์

3.2.1 ให้เปลี่ยนสูตรอาหารจากระยะเปิดเล็กเป็นระยะเปิดรุ่นที่มีโปรตีนในอาหาร 18 เปอร์เซ็นต์ ควรเสริมผักสดให้ลูกเปิดกิน วันละ 1-2 ครั้ง

3.2.2 วัสดุรองพื้นคอก ต้องแห้งและสะอาดอย่าให้ชื้น หรือจับแข็งเป็นแผ่น หรือมีกลิ่นของแก๊สแอมโมเนีย เพราะถ้าในโรงเรือนมีแก๊สแอมโมเนียสูงเกิน 10 พี.พี.เอ็ม จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและการเจริญเติบโตของเปิดได้ วัสดุที่ใช้รองพื้นควรปูหนา 4 นิ้ว

3.2.3 จัดวางรางน้ำให้เหมาะสมกับจำนวนเปิด หรือรางน้ำยาว 2 นิ้วต่อเปิด 1 ตัว ไว้บนลานสำหรับให้น้ำเปิด น้ำที่ควรเป็นน้ำที่สะอาด 2 ครั้ง ต่อวัน

3.2.4 จัดบันทึกการใช้อาหาร ยา วัคซีน เปิดตาย และคัตทิ้งและอาการผิดปกติอื่น ๆ ทุกวันเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาเมื่อเกิดปัญหา

3.2.5 เมื่อเปิดอายุได้ 6-7 สัปดาห์ สามารถจับส่งตลาดได้

4. การเลี้ยงและการจัดการเปิดไข่

การเลี้ยงและการจัดการเปิดไข่ในระบบฟาร์มมีการจัดการเช่นเดียวกับเปิดเนื้อ และไก่เนื้อ ในช่วงเล็ก ตั้งแต่ช่วงเปิดเล็ก เปิดรุ่น แต่จะต่างกันว่าเปิดระยะไข่ ดังนั้นจะนำเสนอวิธีการเลี้ยงและการจัดการของเปิดในระยะไข่ ดังนี้

4.1 การจัดการเปิดในระยะไข่

4.1.1 เมื่อเปิดอายุ 19 สัปดาห์ ควรเพิ่มแสงสว่าง โดยเพิ่มสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง จนถึง 18 ชั่วโมงต่อวัน

4.1.2 ติดตั้งรังไข่สำหรับให้แม่เปิดเข้าไปวางไข่ได้ ขนาดช่องรังไข่ 30x35x20 เซนติเมตร ให้วางรังไข่ชิดกับฝาผนังห้องด้านใดด้านหนึ่ง โดยใช้อัตรารังไข่ 1 ช่อง ต่อแม่เปิด 4 ตัว ภายในรังไข่จะต้องมีวัสดุรองรังที่สะอาดและใหม่อยู่เสมอ หนา 4 นิ้ว รังไข่ควรจะติดตั้งให้แล้วเสร็จ เมื่อเปิดมีอายุ 18 สัปดาห์

4.1.3 เปลี่ยนสูตรอาหารจากระยะเปิดรุ่นเป็นระยะเปิดไข่ เมื่อเปิดมีอายุ 20 สัปดาห์ เนื่องจาก เปิดจะเริ่มให้ผลผลิตไข่ เมื่ออายุ 20-22 สัปดาห์ และให้ผลผลิตนานถึง 52 สัปดาห์ ให้อาหารแบบเต็มที เมื่อเปิดไข่ได้ 10 เปอร์เซนต์ เพิ่มอาหารขึ้นวันละ 10 กรัมต่อตัว จนถึงวันละ 120-140 กรัมต่อตัว ควรเสริมอาหารพวกปลาเปิด หอยเล็ก ๆ รำหยาบ รำละเอียด ปลายข้าว หรือถ้าไม่มีปลาเปิดก็ใช้ปลาปนผสมลงไปกับใบกระถินปนเล็กน้อยให้เปิดกิน พื้นที่วางอาหารประมาณ 2 นิ้วต่อตัว

4.1.4 รางน้ำควรล้างทำความสะอาดอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง และจะต้องอยู่ในรางตลอดเวลา ไม่ควรปล่อยเปิดเล่นน้ำในช่วงก่อน 9 โมงเช้าเพราะเป็นระยะเวลาเปิดออกไข่

4.1.5 วัสดุรองรังไข่ควรจะแห้งและสะอาด การเก็บไข่จะต้องทำอย่างระวัง ควรใส่ถาดไข่ที่สะอาด

5. การเลี้ยงและการจัดการห่าน

การเลี้ยงห่านปกติจะปล่อยให้หาอาหารกินตามธรรมชาติ โดยสามารถผสมพันธุ์ในน้ำได้ เมื่ออายุ 1 ปี โดยตัวผู้ 1 ตัวต่อตัวเมีย 4-5 ตัว สามารถผสมพันธุ์ได้นานถึง 6 ปี ส่วนตัวเมียใช้ผสมพันธุ์ได้นาน 8-10 ปี ห่านให้ไข่ครั้งละประมาณ 30-60 ฟอง และเริ่มไข่ในเดือนมิถุนายน ถึงเดือนมีนาคม รวมระยะเวลา 10 เดือน ห่านจะให้ไข่ 3-4 ชุด ๆ ละ 9-15 ฟอง เวลาการให้ไข่ ห่านจะออกไข่ตอนเช้ามืด โดยมีการจัดการดังต่อไปนี้ (อภิชาติ ศรีสะอาด และเตชินี ขวลิท, 2556, หน้า 67-69)

5.1 การเลี้ยงและการจัดการลูกห่าน

5.1.1 ในระยะแรกการกก มีความสำคัญเช่นเดียวกับไก่และเป็ด ซึ่งจะกกประมาณ 2-3 สัปดาห์ ใช้เครื่องกกแบบไฟฟ้าลักษณะแบบฝาซีที่กกลูกไก่ได้ 500 ตัว นำมาใช้กกลูกห่านได้ 250 ตัว สังเกตการแสดงออกของลูกห่านในช่วงการกกให้อุณหภูมิเหมาะสม

5.1.2 การให้อาหารในช่วงแรกเกิดถึงอายุ 3 สัปดาห์ ต้องมีโปรตีนประมาณ 20-22 เปอร์เซ็นต์ ให้อาหารบ่อยครั้ง วันละประมาณ 3-5 ครั้ง (อรวรรณ ชินราศรี, 2547, หน้า 156)

5.1.3 อุปกรณ์ให้น้ำและให้อาหารเช่นเดียวกับการเลี้ยงไก่

5.1.4 สภาพของวัสดุรองพื้นจะต้องไม่เปียกชื้น หรือแข็งเป็นแผ่น

5.2 การเลี้ยงและการจัดการห่านรุ่น

เมื่อลูกห่านมีอายุ 3 สัปดาห์ จะเปลี่ยนมาให้อาหารที่มีโปรตีนประมาณ 17-18 เปอร์เซ็นต์ หรืออาจจะใช้อาหารสำเร็จรูปสำหรับไก่รุ่น แล้วควรจะให้ห่านได้กินหญ้าสด ค่อย ๆ ปล่อยให้ห่านหัดหาหญ้ากินเอง โดยเนื้อที่แปลงหญ้า 1 ไร่ สามารถเลี้ยงห่านได้ประมาณ 30-50 ตัว แล้วจัดอาหารผสมเสริมไว้ให้กินในตอนเย็นวันละประมาณ 100-150 กรัมต่อตัว การเลี้ยงห่านรุ่นจะใช้เวลาในการขุนประมาณ 3-6 เดือน ให้ได้น้ำหนักประมาณ 4 กิโลกรัม (อรวรรณ ชินราศรี, 2547, หน้า 156; สมชาย แก้วจันทร์ฉาย, 2551, หน้า 35)

5.3 การเลี้ยงและการจัดการห่านเนื้อ

การเลี้ยงห่านเนื้อนั้นต้องให้มีอายุประมาณ 4-5 เดือนจึงจะจับขาย โดยใช้ห่านรุ่น ทั้งตัวผู้และตัวเมียที่ไม่ได้คัดเลือกไว้สำหรับทำพันธุ์ควรจะนำมาเลี้ยงขุนเพื่อขายเป็นห่านเนื้อ ในช่วง 4 สัปดาห์ โดยมีการเลี้ยงและการจัดการ ดังนี้

5.3.1 การเลี้ยงห่านขุน โดยการเลี้ยงในคอกประมาณ 20-25 ตัวต่อคอก มีพื้นที่ขนาดให้พอยู่อได้สบาย ๆ ให้อาหารผสมหรืออาหารไก่เนื้อระยะสุดท้ายที่มีโปรตีนประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ กินวันละ 3 ครั้ง มีน้ำให้กินตลอดเวลา และควรมีการตัดหญ้า หรือเศษผักให้กินด้วยเพื่อให้ห่านมีน้ำหนักตัวเพิ่มเร็วขึ้นและเนื้อมีคุณภาพดี

5.3.2 การเลี้ยงขุนเป็นฝูงใหญ่ ฝูงละเป็น 100 ตัวขึ้นไป อาจใช้วิธีการเลี้ยงแบบไก่เนื้อ โดยใช้โรงเรือนแบบเดียวกัน พื้นคอกต้องมีวัสดุรองพื้นหรือจะใช้เป็นพื้นลวดตาข่ายก็ได้ อาหารที่ใช้ขุนจะใช้อาหารไก่กระทงช่วงสุดท้าย หรือผสมใช้เองก็ได้ มีน้ำให้กินตลอดเวลา หรืออาจจะใช้วิธีขุนในแปลงหญ้าโดยเฉพาะ และมีอาหารผสมเสริมให้กินเพื่อเป็นการลดต้นทุนและใช้ระยะเวลาการขุนสั้นลง

5.4 การเลี้ยงและการจัดการห่านพันธุ์และห่านกำลังไข่

ห่านจะเริ่มให้ไข่เมื่ออายุประมาณ 165 วัน หรือ 5 เดือนครึ่งขึ้นไป การเลี้ยงและการจัดการควรปฏิบัติ ดังนี้

5.4.1 ควรใส่รังไข่ที่มีขนาดกว้าง 18 นิ้ว ลึก 20 นิ้ว สูง 40 นิ้ว พร้อมทั้งมีวัสดุรองพื้นที่สะอาดรองไว้ให้หนาพอสมควร รังไข่ 1 รัง สำหรับห่าน 5-6 ตัว ห่านจะให้ไข่เป็นชุด ๆ ในปีหนึ่งโดยเฉลี่ยประมาณ 3-4 ชุด แต่อาจให้ไข่ตั้งแต่ 1-7 ชุด ชุดหนึ่งจะได้ไข่ประมาณ 7-10 ฟอง แต่บางครั้งอาจได้ครั้งละ 9-12 ฟอง ซึ่งการให้ไข่ในชุดที่ 2 จะให้ไข่มากกว่าชุดอื่น ๆ และแต่ละชุดจะใช้เวลาประมาณ 10-15 วัน โดยมีช่วงห่างระหว่างชุดแรกกับชุดที่สองตั้งแต่ 26-71 วัน โดยช่วงห่าง

ระหว่างชุดแรกจะห่างมากและชุดต่อ ๆ ไปจะสั้นลงเรื่อย ๆ ระยะแรก ๆ ไช่ห่านจะมีขนาดเล็กเท่า ๆ กับไช่เปิด ต่อไปจะมีขนาดใหญ่ขึ้นเมื่ออายุการให้ไช่ครบปี ไช่ห่านจะมีขนาดสองเท่าของไช่เปิด ไช่ห่านโดยเฉลี่ยจะมีน้ำหนักประมาณฟองละ 155.6 กรัม ปกติแล้วห่านจะให้ไช่วันเว้นวัน แต่มีบางตัวที่ให้ไช่สองวันหรือสามวันติดต่อกัน แล้วจึงหยุดไช่ การให้ไช่ของห่านในปีที่สอง จะให้ไช่จำนวนมากกว่าในปีแรกและฟองใหญ่กว่าด้วยถึงแม้ว่าเปอร์เซ็นต์ของไช่มีเชื้อจะลดลงเมื่อห่านมีอายุมากขึ้นก็ตามแต่การฟักออกของไช่ห่านที่มีเชื้อจะมีเปอร์เซ็นต์เพิ่มขึ้นในปีที่สอง หลังจาก 2-3 ปีไปแล้วการให้ไช่จะลดลงเรื่อย ๆ ในปีต่อ ๆ ไป แต่ก็มีแม่ห่านบางตัวสามารถให้ไช่ได้ดีถึงแม้ว่าอายุจะครบ 10 ปีแล้วก็ตาม และบางครั้งถึงแม้ว่าจะมีอายุมากกว่านั้นก็ยังสามารถให้ไช่ได้ดี (สมชาย แก้วจันทร์ฉาย, 2551, หน้า 40)

5.4.2 ในช่วงที่ห่านกำลังให้ไช่ อาจใช้อาหารไก่ไช่หรืออาหารผสมเองที่มีโปรตีนประมาณ 15-17 เปอร์เซ็นต์ ให้กินวันละ 2 ครั้ง วันละประมาณ 250-300 กรัมต่อตัว

6. การเลี้ยงและการจัดการนกกกระทา

การเลี้ยงนกกกระทานั้นจะใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้น เลี้ยงง่ายโตเร็ว มีประสิทธิภาพในการให้ผลผลิตสูง และใช้พื้นที่ในการเลี้ยงน้อย ให้ผลตอบแทนเร็ว ทำให้สามารถเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมและเป็นอาชีพหลักได้ โดยการเลี้ยงและการจัดการดังต่อไปนี้

6.1 การเลี้ยงและการจัดการลูกนกกกระทาอายุ 1-42 วัน

6.1.1 ในระยะ 1-3 วันแรก ลูกนกกซึ่งเพิ่งฟักออกจากไช่ใหม่ ๆ ต้องการความอบอุ่นเช่นเดียวกับลูกไก่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษให้ความอบอุ่นโดยการใช้หลอดไฟกกอาจจะใช้หลอดไฟชนิดเผาไส้หรือเครื่องกกแก๊สก็ได้ ในสัปดาห์ที่ 1 ให้อุณหภูมิ 38 องศาเซลเซียส สัปดาห์ที่ 2 ให้ 35 องศาเซลเซียส และสัปดาห์ที่ 3 อุณหภูมิเหลือ 30 องศาเซลเซียส ขนาดของกรงกกลูกนกก ขนาดกว้าง 90 เซนติเมตร ยาว 1.50 เมตร สูง 40-50 เซนติเมตร ใช้กกลูกนกกอายุ 1-20 วัน ได้ประมาณ 250-300 ตัว

6.1.2 การให้อาหาร โดยการโปรยอาหารลงบนกระดาดหรือภาชนะที่มีลักษณะแบนเพื่อช่วยให้ลูกนกกจิกอาหารได้สะดวก อาหารลูกนกกมีโปรตีนประมาณ 25-28 เปอร์เซ็นต์ และพลังงาน 3,000 กิโลแคลอรีต่อกิโลกรัม เมื่ออายุ 21-42 วัน ควรให้อาหารที่มีโปรตีนประมาณ 24 เปอร์เซ็นต์ เพราะถ้าระดับโปรตีนในอาหารต่ำจะทำให้นกจะโตช้า เมื่ออายุประมาณ 6 สัปดาห์ต้องย้ายเลี้ยงในกรงนกไช่

6.1.3 การให้น้ำ การให้น้ำในช่วง 3-7 วันแรก ควรใช้น้ำสะอาดใส่ในอุปกรณ์การให้น้ำแบบขวด และใส่ก้อนกรวดเล็กๆ ลงไปด้วยป้องกันการเป็ยกน้ำหรืออาจจมน้ำของลูกนกก ในน้ำควรละลายพวดยาปฏิชีวนะลงไปด้วยจะช่วยให้นกเจริญเติบโตเร็วและแข็งแรง

6.2 การเลี้ยงและการจัดการนกกะทาไข่

นกกะทาจะเริ่มไข่เมื่ออายุ 42 วัน และจะให้ไข่สูงสุด ระหว่าง 60-150 วัน หลังจากรนกอายุ 8-10 เดือน นกกะทาจะไข่ลดลง ซึ่งนกอายุ 1 ปี ควรให้ไข่ไม่ต่ำกว่า 260 ฟองต่อตัว ในช่วงที่นกให้ไข่ต้องให้อาหารที่มีโปรตีนประมาณ 24 เปอร์เซ็นต์ และหลังจากนกอายุ 10 เดือนขึ้นไปแล้ว ควรให้อาหารที่มีโปรตีน 20 เปอร์เซ็นต์ การกินอาหารของนกโดยเฉลี่ยวันละ 14-18 กรัมต่อวัน และในช่วงนกอไข่ต้องให้แสงสว่างวันละ 14-16 ชั่วโมง ความเข้มของแสง 1/2 -2 ฟุตแรงเทียน

6.3 การเลี้ยงและการจัดการนกกะทาพ่อ-แม่พันธุ์

การเลี้ยงและการจัดการนกกะทาพ่อ-แม่พันธุ์ อาจจะใช้พ่อพันธุ์คุมฝูง โดยพ่อพันธุ์ 1 ตัว ต่อตัวเมีย 3-5 ตัว พ่อพันธุ์ต้องมีอายุระหว่าง 70-210 วัน ถ้าพ่อแม่พันธุ์อายุ 6 เดือน ขึ้นไปทำให้เปอร์เซ็นต์ไข่ไม่เชื้อลดลง ในการผสมพันธุ์นกกะทาไม่ควรให้มีการผสมสายเลือดชิด จะทำให้อัตราการผสมติดต่ำและเปอร์เซ็นต์การฟักออกลดลง

การจำหน่ายและผลิตภัณฑ์

ในบรรดาสัตว์ปีกเศรษฐกิจ คือ ไก่ เป็ด ห่าน และนกกะทา ไก่ ถือได้ว่าเป็นสัตว์ที่ได้รับความนิยมในการบริโภคมากที่สุด เพราะเป็นสัตว์ที่สามารถเลี้ยงและขยายพันธุ์ได้ง่ายและรวดเร็ว ราคาไม่สูงมาก มีคุณค่าทางโภชนาการ โปรตีนสูง ไขมันและคอเลสเตอรอลต่ำ และให้พลังงานต่ำกว่าสัตว์ปีกประเภทอื่น ๆ ดังนั้นช่องทางการจำหน่ายและผลิตภัณฑ์ของไก่จึงมีค่ามากและสูงกว่า สัตว์ปีกชนิดอื่น โดยมีการจำหน่ายและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ปีก ดังนี้

1. การจำหน่ายและการตลาด

การจำหน่ายสัตว์ปีกจะเน้นเป็นการส่งออกไปยังต่างประเทศหรือภายในประเทศ ซึ่งแนวโน้มอุตสาหกรรมสัตว์ปีกในตลาดโลก หลังจากวิกฤตการณ์ปี 2555 อุตสาหกรรมสัตว์ปีกในตลาดโลกเริ่มมีทิศทางที่ดีขึ้นเนื่องจากมีความต้องการสินค้ามากขึ้นจากประเทศกำลังพัฒนา แนวโน้มการแข่งขันในตลาดสัตว์ปีก ตลอดทั้งปี 2556 จะดีขึ้นเนื่องจากเนื้อโคและเนื้อสุกรมีราคาแพง แต่ราคาอาหารสัตว์ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญ คาดว่าจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้นจากการผลิตพืชอาหารสัตว์ในกลุ่มประเทศอเมริกาใต้มากขึ้น โดยประเทศผู้ส่งออกหลักที่มีอัตราการขยายตัวของตลาดมากที่สุด คือ ประเทศไทยเนื่องจากความสามารถในการขยายตลาดในสหภาพยุโรปและเอเชียตะวันออก ในปี 2553-2557 การส่งออกเนื้อไก่ของโลกขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 4.04 ต่อปี โดยในปี 2557 การส่งออกเนื้อไก่ของโลกมีปริมาณ 10.48 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ร้อยละ 2.30 ผลจากการระบาดของโรคไข้หวัดนกตั้งแต่ปี 2547 ทำให้ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นประเทศปลอดไข้หวัดนกก้าวขึ้นมาเป็นผู้ส่งออกอันดับ 1 ของโลกแทนประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในปี 2557 ประเทศบราซิลสามารถส่งออก

เนื้อไก่ได้ปริมาณ 3.60 ล้านตัน รองลงมา ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา 3.30 ล้านตัน ประเทศสหภาพยุโรป 1.10 ล้านตัน และประเทศไทย 0.54 ล้านตัน ซึ่งประเทศไทยได้ก้าวมาเป็นประเทศผู้ส่งออกเนื้อไก่อันดับที่ 4 ของโลกตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา

การส่งออกของประเทศไทยนั้นจะเป็นการส่งออกเนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ ในปี 2557 ประเทศไทยส่งออกเนื้อไก่รวมปริมาณ 570,000 ตัน มูลค่า 77,700 ล้านบาท ไก่สดแช่แข็งปริมาณ 120,000 ตันมูลค่า 10,200 ล้านบาท และส่งออกเนื้อไก่แปรรูปปริมาณ 450,000 ตันมูลค่า 67,500 ล้านบาท ไปยังตลาดที่สำคัญได้แก่ สหภาพยุโรป (ร้อยละ 42.52) ญี่ปุ่น (ร้อยละ 42.38) กลุ่มประเทศในอาเซียน (ร้อยละ 8.25) และประเทศอื่นๆ (ร้อยละ 6.85) (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2557, หน้า 145-146) สำหรับการตลาดในประเทศไทยมีดังนี้

1.1 ตลาดและการตลาดไก่เนื้อ

ตลาดไก่เนื้อภายในประเทศเกี่ยวข้องกับผู้เล่นไก่ 2 ประเภท คือ ประเภทผู้เลี้ยงแบบอิสระขายในตลาดทั่วไป กับผู้เลี้ยงแบบมีสัญญาผูกพัน ซึ่งจะต้องขายไก่ให้กับตัวแทนบริษัท แม้ว่าปริมาณการบริโภคจะลดลงบ้างในช่วงจากปัญหาเรื่องโรคติดต่อ เช่น โรคไข้หวัดนกระบาด แต่เนื้อไก่ก็ยังเป็นอาหารที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคทุกระดับชั้น ดังนั้น ลักษณะตลาดไก่เนื้อจำแนกได้ 3 ลักษณะ และมีวิธีการตลาดไก่เนื้อจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่

1.1.1 ลักษณะตลาดการเลี้ยงแบบอิสระ มีจำนวนน้อยเนื่องจากพันธุ์ไก่ส่วนใหญ่ต้องซื้อจากบริษัท การเลี้ยงแบบอิสระเป็นการเลี้ยงที่เกษตรกรมีอิสระในการเลือกซื้อปัจจัยการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต

1.1.2 ลักษณะตลาดการเลี้ยงแบบมีสัญญาผูกพันกับบริษัทหรือตัวแทนบริษัท จำแนกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะตลาดการเลี้ยงแบบประกันราคา ในส่วนของค่าใช้จ่ายลูกไก่เนื้อ อาหารสำเร็จรูป และเวชภัณฑ์ เกษตรกรจะต้อง ทำสัญญาซื้อขายกับบริษัทหรือตัวแทนบริษัท ตลอดจนมีการตกลงราคาซื้อขายไว้ล่วงหน้าตามราคาประกันกับบริษัท หรือตัวแทน โดยบริษัทจะรับซื้อไก่เนื้อทั้งหมดจากผู้เลี้ยง ดังนั้นการตลาดจะเป็นหน้าที่ของบริษัทหรือตัวแทนที่ประกัน ราคา และลักษณะตลาดการเลี้ยงแบบรับจ้างเลี้ยง ในส่วนของค่าใช้จ่ายลูกไก่เนื้อ อาหารสำเร็จรูป และเวชภัณฑ์ ผู้ว่าจ้างคือบริษัทหรือตัวแทนจะเป็นผู้ลงทุนจัดหาให้ทั้งหมด ผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับขึ้นอยู่กับจำนวนไก่ที่จับส่งตลาดได้ จำนวนอาหารสำเร็จรูปที่ใช้ และน้ำหนักตัวไก่

1.1.3 ลักษณะตลาดการเลี้ยงโดยบริษัทที่ประกอบธุรกิจไก่เนื้อครบวงจร ประกอบด้วย ธุรกิจการผลิตและ การจำหน่ายปัจจัยการผลิต การผลิตผลผลิต การแปรรูปผลผลิต การจำหน่ายผลผลิตทั้งที่ยังไม่ได้แปรรูปและผลผลิตที่แปรรูปแล้ว โดยมีหน่วยการผลิต หน่วยตลาด และหน่วยบริการเข้ามาเกี่ยวข้อง และผลผลิตที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นสินค้า ชนิดเดียวกัน

1.1.4 วิธีการตลาดไก่เนื้อประเภทผู้เลี้ยงอิสระ เริ่มจากเกษตรกรจำหน่ายไก่มีชีวิตให้แก่ ผู้รวบรวมไก่มีชีวิต ผู้ค้าปลีกไก่ชำแหละท้องถิ่น และตัวแทนบริษัท

1.1.5 วิธีการตลาดไก่เนื้อประเภทมีสัญญาผูกพัน เกษตรกรจะส่งไก่มีชีวิตให้แก่ตัวแทนบริษัทหรือบริษัทตาม สัญญา ไก่มีชีวิตจะถูกส่งเข้าโรงฆ่าและชำแหละของบริษัทเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ ไก่ส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปยังโรงงานแปรรูปเป็น ผลิตภัณฑ์เนื้อไก่ประเภทต่าง ๆ จากนั้นบริษัทจำหน่ายไก่ชำแหละและผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีกทั่วไปจนถึง ผู้บริโภค บางบริษัทมีร้านค้าปลีกเพื่อจำหน่ายไก่ชำแหละและผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง อีกส่วนส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ (ปีลันธนา แป้นปลื้ม, 2555, หน้า 16)

1.2 ตลาดและการตลาดไข่ไก่

ไข่เป็นผลผลิตจากสัตว์ปีกที่สำคัญ และเป็นผลผลิตที่มีปัญหาด้านการตลาดตลอดมา ทั้งนี้เนื่องจากราคาไข่ขึ้นลง ไม่แน่นอน บางปีไข่ขาดตลาดทำให้มีราคาแพงหรือล้นตลาดทำให้ไม่มีราคาถูก ซึ่งราคาไข่ไก่ ผู้ผลิตไม่สามารถที่จะตั้งราคาได้เอง ราคาจึงขึ้นลงไม่แน่นอนตามปริมาณการผลิตและความต้องการของตลาด ในปัจจุบันมีผู้เลี้ยงไก่ไข่รายใหญ่ ๆ ได้รวมตัวกันเพื่อควบคุมราคาไข่ไก่ให้อยู่ในระดับที่ไม่ขาดทุนได้ โดยลักษณะตลาดไข่ไก่จะเป็นตัวชี้ว่าธุรกิจการเลี้ยงไก่ไข่จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ถ้าผู้เลี้ยงไก่ไข่สามารถขายไข่ได้ราคาดี มีผลกำไรมากเท่าไร ก็จะได้รับความสำเร็จมากเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วตลาดไข่ไก่แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1.2.1 การขายปลีก มักเกิดจากฟาร์มไก่ไข่ที่อยู่ใกล้เมืองใหญ่ ใกล้แหล่งชุมชน หรืออยู่ใกล้ถนนใหญ่ โดย เกษตรกรเป็นผู้จำหน่ายเอง สามารถขายไข่ได้ในราคาที่สูงทำให้มีกำไรเพิ่มขึ้น รูปแบบการขายปลีก เช่น การนำไข่ไป วางขายในตลาดสด ขายตามบ้าน หรืออาจมีบางฟาร์มที่ตั้งร้านขายไข่ไว้ริมถนนที่มีรถยนต์วิ่งผ่านไปมา

1.2.2 การขายส่ง จะได้ราคาที่ดีกว่าการขายปลีก การขายส่งอาจทำได้โดยการนำไข่ไปขายให้กับตลาดกลาง ไข่ไก่หรือล้งไข่ ทั้งนี้ ล้งไข่รายใหญ่จะเป็นผู้นำในการกำหนดราคาไข่ไก่ ซึ่งล้งไข่รายใหญ่จะทำธุรกิจส่งออกไข่ไก่ด้วย ล้งไข่ขนาดกลางหรือเล็กจะทำธุรกิจค้าไข่ไก่เฉพาะภายในประเทศ หรือส่งขายตามร้านค้าปลีก หรือร้านค้าขายส่งใน ท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นร้านขายอาหารสัตว์หรือร้านรวบรวมไข่ในท้องถิ่น ราคาที่ขายได้จะขึ้นอยู่กับราคาที่ล้งไข่ใน กรุงเทพฯ ฯ เป็นผู้กำหนด

โดยวิธีการตลาดไข่ไก่ เริ่มต้นจากเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่จำหน่ายไข่ไก่ให้แก่ ผู้รวบรวมท้องถิ่น ผู้รวบรวม กรุงเทพฯ ฯ บริษัทที่ประกอบธุรกิจไข่ไก่ครบวงจร ส่วนหนึ่งจำหน่ายให้แก่ผู้ค้าปลีกและผู้บริโภคโดยตรง จากนั้นผู้รวบรวม ท้องถิ่น ผู้รวบรวมกรุงเทพฯ ฯ บริษัทที่ประกอบธุรกิจไข่ไก่ครบวงจร จะจำหน่ายต่อให้แก่ผู้ค้าปลีก และผู้บริโภคต่อไป ส่วนหนึ่งบริษัทที่ประกอบธุรกิจไข่ไก่ครบวงจรจะส่งออกไข่ไก่อีกด้วย (ปีลันธนา แป้นปลื้ม, 2555, หน้า 21)

1.3 ตลาดและการตลาดเปิด

การบริโภคเนื้อเป็ดและไข่เป็ด มีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับไก่ เนื่องจากเนื้อเป็ดและไข่เป็ดมีราคาแพงกว่า ประชาชนนิยมใช้เนื้อและไข่เป็ดในรูปของอาหารที่ปรุงสำเร็จแล้ว เช่น เป็ดพะโล้ เป็ดย่าง และผลผลิตเป็ดเนื้อ โดยตลาดและการจำหน่ายเป็ดภายในประเทศ จำแนกตามลักษณะการเลี้ยงเป็ดเนื้อได้ 2 ลักษณะ

1.3.1 ตลาดแบบอิสระ ผู้เลี้ยงต้องลงทุนการผลิตเองทั้งหมด และผู้เลี้ยงจะจำหน่ายเป็ดด้วยตนเองหรือจำหน่ายเป็ดเนื้อให้แก่ผู้ค้าส่งที่มีโรงฆ่าชำแหละของตนเอง แล้วจำหน่ายให้แก่ผู้ค้าปลีกเป็ดชำแหละในท้องถิ่น โดยราคาจำหน่ายจะขึ้นอยู่กับภาวะตลาดในขณะนั้น

1.3.2 ตลาดแบบประกันราคาหรือแบบมีสัญญาผูกพันกับบริษัทหรือตัวแทนบริษัท ผู้เลี้ยงลงทุนการผลิตบางส่วน เช่น ค่าโรงเรือนและอุปกรณ์ จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะตลาดการเลี้ยงแบบประกันราคา ในส่วนของค่าใช้จ่ายลูกเป็ดเนื้อ อาหารสำเร็จรูป และเวชภัณฑ์ เกษตรกรจะต้องทำสัญญาซื้อขายกับบริษัทหรือตัวแทนบริษัท ตลอดจนมีการตกลงราคาซื้อขายไว้ล่วงหน้าตามราคาประกันกับ บริษัทหรือตัวแทน โดยบริษัทจะรับซื้อเป็ดเนื้อทั้งหมดจากผู้เลี้ยง ดังนั้นการตลาดจะเป็นหน้าที่ของบริษัทหรือตัวแทนที่ ประกันราคา และลักษณะตลาดการเลี้ยงแบบรับจ้างเลี้ยง ในส่วนของค่าใช้จ่ายลูกเป็ดเนื้อ อาหารสำเร็จรูป และเวชภัณฑ์ ผู้ว่าจ้างคือบริษัทหรือตัวแทนจะเป็นผู้ลงทุนจัดหาให้ทั้งหมด ผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับขึ้นอยู่กับจำนวนเป็ดที่จับส่งตลาดได้ จำนวนอาหารสำเร็จรูปที่ใช้ และน้ำหนักตัวเป็ด ความต้องการของตลาดเป็ดส่วนใหญ่เป็นตลาดภายในประเทศ เป็ดมีชีวิตจะถูกส่งเข้าโรงฆ่าชำแหละของบริษัทเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ค้าปลีกเป็ดชำแหละทั้งในท้องถิ่นและกรุงเทพฯ บริษัทครบวงจรขนาดใหญ่จะทำการส่งออกบ้างเล็กน้อย ส่วนตลาดภายในประเทศบริษัทจำหน่ายไปยังผู้บริโภคต่อไป (ปีลันธนา แป้นปลื้ม, 2555, หน้า 16-17)

2. ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีก

การแปรรูปผลผลิตจากสัตว์ปีกนั้นมีทั้งในรูปเนื้อ และไข่ และเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ไม่ผ่านกระบวนการทำให้สุก และผ่านกระบวนการทำให้สุก ดังผลิตภัณฑ์ ดังต่อไปนี้

2.1 ไข่สด

ผลผลิตของสัตว์ปีกในรูปผลผลิตไข่นั้น เช่น ไข่ไก่ ไข่เป็ด และไข่นกกระทา ไม่จำเป็นต้องแปรรูปก็สามารถจำหน่ายได้ เนื่องจาก ไข่เป็นอาหารที่มีค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะโปรตีน เนื่องจากโปรตีนในไข่มีกรดอะมิโนชนิดจำเป็นต่อร่างกายของมนุษย์ครบทุกชนิด รวมทั้งเป็นแหล่งของวิตามินและแร่ธาตุที่สำคัญต่อร่างกาย

2.2 ไข่หยอง

ไข่หยองจัดเป็นผลิตภัณฑ์เนื้อแปรรูป มีวิธีการทำคล้ายกับหมูหยอง แต่ต่างกันที่เนื้อ โดยวิธีการคือ มีการต้มและเคี่ยวเนื้อไก่ในส่วนผสมหรือน้ำปรุงแต่งรส ได้แก่ น้ำตาลทราย เกลือ ซีอิ๊วขาว และซีอิ๊วดำ เป็นต้น ฉีกพอแตกจึงนำไปคลุกกับเครื่องปรุงรส เช่น เกลือ น้ำตาลทราย ซีอิ๊วขาว

ซีอิ้วดำ เป็นต้น จากนั้นจึงหมักทิ้งไว้ประมาณ 30 นาที นำไปผัดในกระทะโดยใช้ไฟอ่อนในระยะแรก ต่อมาจึงเพิ่มไฟแรงขึ้นเพื่อให้กรอบใช้เวลาผัดประมาณ 2 1/2 – 3 ชั่วโมงในขณะที่ผัดจะเกิดการระเหย น้ำออกจากเนื้อ ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะที่แห้งกรอบและได้รสชาติตามเครื่องปรุงที่ใช้หมัก

2.3 ลูกชิ้นไก่

ลูกชิ้นเป็นผลิตภัณฑ์เนื้อชนิดบดละเอียด ได้จากการสับผสมเนื้อจนไม่สามารถมองเห็นโครงสร้างเดิมของเนื้อได้ แล้วผสมเครื่องเทศ เครื่องปรุงรสและวัตถุดิบอาหารอื่น ๆ ลงไปในผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก ลูกชิ้นไก่จะเป็นที่นิยมมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น

ผลผลิตจากสัตว์ปีกมีอีกหลายชนิดที่นำมาแปรรูปเพื่อบริโภคโดยมีการชำแหละเป็นชิ้นส่วน เช่น ขาไก่ย่าง สะเต๊ะไก่ เบอร์เกอร์ไก่ ออกไก่ทอด นักเก็ตไก่ และอกไก่สอดไส้ชีส ซึ่งต้องเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ได้จากเนื้อชำแหละมาจากโรงงานฆ่าชำแหละที่ได้มาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานความปลอดภัยทางอาหาร เช่น GMP, HACCP, BRC ทำให้เนื้อที่ผลิตมีคุณภาพดีและเป็นที่ยอมรับของตลาด

การบันทึกข้อมูลฟาร์ม

การบันทึกข้อมูลฟาร์มและบัญชีที่จำเป็นในการเลี้ยงสัตว์ปีกมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นการรวบรวมข้อมูลหลักฐานการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงสัตว์ปีกในแต่ละช่วงเวลา เช่น การจดบันทึกประวัติการเลี้ยงไก่ในแต่ละรุ่น ต้นทุนการผลิต การจดบันทึกสถิติการไข่รายวันของไก่ไข่แต่ละตัว ซึ่งการจดบันทึกข้อมูลเป็นงานที่ต้องการความละเอียดรอบคอบ ผู้เลี้ยงจะต้องจดบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ทุกวัน ไม่ควรจดบันทึกข้อมูลย้อนหลังเพราะจะทำให้เกิดความผิดพลาดได้ สิ่งสำคัญในการบันทึกข้อมูลคือ ความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่บันทึกเพราะจะทำให้การสรุปข้อมูลและผลการเลี้ยงไม่ผิดพลาด โดยข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ มก.ช. 6400 2548 ได้มีแนวทางการปฏิบัติที่ดีทางการเกษตรสำหรับฟาร์มสัตว์ปีก เช่น ฟาร์มเป็ดไข่ และฟาร์มนกกกระทา ระบุไว้ว่าฟาร์มเป็ดไข่และฟาร์มนกกกระทาที่ดีจะต้องมีการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทำบัญชีฟาร์ม (ตารางที่ 9.6- ตารางที่ 9.20) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 9.6 แบบบันทึกข้อมูลการเลี้ยงเป็ด

แบบบันทึกข้อมูลการเลี้ยง (มกอช.ข/1)

ชื่อเจ้าของฟาร์ม/เกษตรกร.....ชื่อฟาร์ม.....เลขทะเบียนฟาร์ม.....
 สถานที่ตั้ง.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 คอกที่.....พันธุ์.....เกิดวันที่จำนวน (เริ่มต้น)..... วันที่เริ่มเลี้ยง.....

ว/ด/ป	จำนวนเป็ด			อาหารเป็ด			จำนวนไข่ (ฟอง)	การใช้จ่ายและ วัคซีน	ผู้รับผิดชอบ
	ตาย	คัดทิ้ง	คงเหลือ	ชนิด	เบอร์	ปริมาณที่กิน (kg)			

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 15)

ตารางที่ 9.7 แบบบันทึกการตรวจสัตว์สำเร็จรูปหรือวัตถุดิบอาหารสัตว์

แบบบันทึกการตรวจสัตว์สำเร็จรูปหรือวัตถุดิบอาหารสัตว์ (มกอช. ข/2)

ชื่อเจ้าของฟาร์ม/ เกษตร.....ชื่อฟาร์ม.....เลขทะเบียนฟาร์ม.....

วัน เดือน ปี	ผู้ขาย อาหารสัตว์	ชนิดอาหาร สัตว์	จำนวน	Lot No.	ลักษณะปรากฏ			ผู้ตรวจสอบ
					สี	กลิ่น	ความชื้น	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 16)

ตารางที่ 9.7 แบบบันทึกการรักษาและดูแลสุขภาพเปิด

แบบบันทึกการรักษาและดูแลสุขภาพเปิด (มอกช.ข/3)

คอกที่.....พันธุ์.....เกิดวันที่.....จำนวน (เริ่มต้น)..... ...ตัวเริ่มเลี้ยงวันที่.....

วัน เดือน ปี	อาการ	ผลการตรวจวินิจฉัยโรค	การรักษาและผลการรักษา	สัตวแพทย์ ผู้ควบคุมฟาร์ม

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 16)

ตารางที่ 9.9 แบบบันทึกข้อมูลการทำวัคซีนเปิด

แบบบันทึกข้อมูลการทำวัคซีนเปิด (มอกช. ข/4)

คอกที่.....พันธุ์.....เกิดวันที่.....จำนวน (เริ่มต้น).....ตัว เริ่มเลี้ยงวันที่.....

ลำดับ	การฉีดวัคซีน		ผู้รับผิดชอบ
	วันที่	ชนิดของวัคซีน	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 17)

ตารางที่ 9.10 แบบบันทึกการใช้ยาและสารเคมีที่ใช้ในฟาร์ม

แบบบันทึกการใช้ยาและสารเคมีที่ใช้ในฟาร์ม (มกอช. ข/5)

ชื่อเจ้าของฟาร์ม/เกษตรกร.....ชื่อฟาร์ม.....เลขทะเบียนฟาร์ม.....

วัน เดือน ปี	ข้อมูลยาและสารเคมีที่ใช้					ชื่อผู้บันทึก
	ชื่อการค้า/ บริษัท	เลขทะเบียน	ชื่อสามัญ	วิธีการใช้	วันหมดอายุ	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 17)

ตารางที่ 9.11 แบบบันทึกบุคคลเข้า - ออกฟาร์ม

แบบบันทึกบุคคลเข้า - ออกฟาร์ม (มกอช. ข/6)

วัน เดือน ปี	ชื่อ - สกุล	วัตถุประสงค์การเข้า - ออกฟาร์ม	เลขทะเบียนรถยนต์	จำนวน	ลายเซ็น

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 18)

ตารางที่ 9.12 แบบบันทึกประวัติบุคลากร

แบบบันทึกประวัติบุคลากร (มกอช. ข/7)

วันที่เข้าทำงาน	วุฒิการศึกษา	การฝึกอบรม				ผู้จัดการฟาร์ม
		วันที่เข้าฝึกอบรม	ระยะเวลาในการฝึกอบรม	สถานที่ฝึกอบรม	เรื่องที่เข้าฝึกอบรม	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 18)

ตารางที่ 9.13 แบบบันทึกการเตรียมโรงเรือน

แบบบันทึกการเตรียมโรงเรือน (มกอช. ข/8)

ชื่อฟาร์ม.....ที่อยู่.....โรงเรือนที่.....

การปฏิบัติงาน	วันที่ปฏิบัติงาน						ชื่อสารเคมีที่ใช้		ผู้รับผิดชอบ
							ชื่อสารเคมี	ปริมาณ	
1. เก็บอุปกรณ์ทั้งหมดออกจากโรงเรือน โรงเรือนและอุปกรณ์ที่เสียหาย ซ่อมแซมให้เรียบร้อย									
2. ขนวัสดุรองพื้นออกจากโรงเรือนทั้งฟาร์มแล้วทำความสะอาดสะอาดโรงเรือนทั้งหมด เช่น พื้นที่ ห้องเก็บอาหาร หลังคาและฝ้าม่านของโรงเรือน									
3. พ่นยาฆ่าเชื้อให้ทั่ว ทั้งที่พื้น ผนัง หลังคาและบริเวณรอบ ๆ โรงเรือนครั้งที่ 1									
4. พ่นยาฆ่าเชื้อที่พื้นที่โรงเรือน ทั้งภายในและนอกโรงเรือนครั้งที่ 2									
5. เตรียมอุปกรณ์ ติดตั้งอุปกรณ์ให้น้ำและให้อาหาร พร้อมนำลูกนกกระทาเข้า									
6. พ่นยาฆ่าเชื้อ แกลบ และอุปกรณ์การเลี้ยง									
7. ปิดฝ้าม่านให้มิดชิด พักโรงเรือนอย่างน้อย 3 วัน									

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 19)

ตารางที่ 9.14 บันทึกข้อมูลประวัติ การเลี้ยงและการให้ผลผลิต

ข.1 บันทึกข้อมูลประวัติ การเลี้ยงและการให้ผลผลิต

ชื่อเจ้าของฟาร์ม/เกษตรกร.....ชื่อฟาร์ม.....เลขทะเบียนฟาร์ม.....
 สถานที่ตั้ง.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 โรงเรียนที่.....จำนวน.....ตัว วันเกิด/วันที่เริ่มเลี้ยง.....วันที่ซื้อ.....แหล่งที่ซื้อ.....โทรศัพท์.....

วัน เดือน ปี	จำนวนนกอกรหา(ตัว)				จำนวนไข่(ฟอง)	ผู้บันทึก	หมายเหตุ
	เริ่มเลี้ยง	ตาย	คัดออก	คงเหลือ			

ผู้ควบคุม.....

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2549, หน้า 11)

ตารางที่ 9.15 บันทึกข้อมูลการใช้อาหารเลี้ยงนกอกรหา

ข.2 บันทึกข้อมูลการใช้อาหารเลี้ยงนกอกรหา

วัน เดือน ปี	ชนิดอาหาร	เลขทะเบียนอาหารสัตว์		จำนวน (กิโลกรัม)	แหล่งที่ซื้ออาหาร	ลักษณะสำคัญ			ผู้บันทึก
		ชื่อการค้า	ชุดการผลิต			สี	กลิ่น	อาหารเม็ด/ ยา	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 11)

ตารางที่ 9.16 แบบบันทึกข้อมูลการใช้อาหารผสมเลี้ยงนกกระทา

ข.3 แบบบันทึกข้อมูลการใช้อาหารผสมเลี้ยงนกกระทา

โรงเรือน.....จำนวน.....ตัว วันที่เริ่มเลี้ยง.....

วัน เดือน ปี	ชนิดอาหาร	จำนวนอาหารที่ผสม (กิโลกรัม)	จำนวนที่ใช้เลี้ยง นก (กิโลกรัม)	คงเหลือ (กิโลกรัม)	หมายเหตุ

ผู้ควบคุม.....

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 15)

ตารางที่ 9.17 แบบบันทึกข้อมูลการใช้ยาและสารเคมี

ข.4 แบบบันทึกข้อมูลการใช้ยาและสารเคมี

ชื่อเจ้าของฟาร์ม/เกษตรกร.....ชื่อฟาร์ม.....เลขทะเบียนฟาร์ม.....

วัน เดือน ปี	ข้อมูลการใช้ยาและสารเคมี					สัตวแพทย์ ควบคุม
	ชื่อการค้า/บริษัท	เลขทะเบียน	ชื่อสามัญ	วิธีการใช้	วันหมดอายุ	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 15)

ตารางที่ 9.18 แบบบันทึกข้อมูลการใช้วัคซีน

ข.5 แบบบันทึกข้อมูลการใช้วัคซีน
โรงเรือน.....จำนวน.....ตัว

วัน เดือน ปี	การใช้วัคซีน		สัตวแพทย์ควบคุม
	ชนิดของวัคซีน	ชุดการผลิต	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 11)

ตารางที่ 9.19 แบบบันทึกข้อมูลการรักษาโรคและดูแลสุขภาพ

ข.6 แบบบันทึกข้อมูลการรักษาโรคและดูแลสุขภาพ
โรงเรือน.....จำนวน.....ตัว

วัน เดือน ปี	อาหาร	ผลการตรวจวินิจฉัย	การรักษาและผลการรักษา	สัตวแพทย์ควบคุม

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 11)

ตารางที่ 9.20 แบบบันทึกข้อมูลบุคคลเข้าและออกจากฟาร์ม

ข.7 แบบบันทึกข้อมูลบุคคลเข้าและออกจากฟาร์ม

ชื่อเจ้าของฟาร์ม.....ชื่อฟาร์ม.....เลขทะเบียนฟาร์ม.....

ลำดับ	วัน เดือน ปี	ชื่อ-สกุล หน่วยงาน	เลขทะเบียน รถยนต์	วัตถุประสงค์ การเข้าและออกจากฟาร์ม	เวลา		ลายเซ็น
					เข้า	ออก	

ที่มา : (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2548, หน้า 15)

บทสรุป

สัตว์ปีกถือเป็นสัตว์ที่ได้รับความนิยมในการเลี้ยงมาก คือ ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ ขณะที่ ห่าน และนกกระทา ได้รับความนิยมเฉพาะกลุ่ม ซึ่งสัตว์ปีกในแต่ละพันธุ์จะมีการจัดการและรูปแบบการเลี้ยงที่แตกต่างกัน โดยผู้เลี้ยงจะต้องพิจารณาตั้งแต่การเลือกทำเล สถานที่ตั้งฟาร์มให้เหมาะสม ตลอดจนมีการวางแผนผังและออกแบบก่อสร้างโรงเรือนซึ่งมีทั้งระบบโรงเรือนเปิดและระบบปิด อุปกรณ์ในการเลี้ยงดู เช่น อุปกรณ์ในการกกลูกไก่ อุปกรณ์ให้น้ำ อุปกรณ์ให้อาหาร รางไข่ เครื่องตัดปากให้เหมาะสมกับการเลี้ยง โดยการจัดการเลี้ยงสัตว์ปีกไม่ว่าจะเป็น ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ ห่าน และนกกระทา นั้นจะเห็นว่าในระยะเล็กจะมีการจัดการเช่นเดียวกัน แต่จะแตกต่างกันในช่วงการให้ผลผลิต เช่น การให้ไข่ หรือให้เนื้อ เป็นต้น ซึ่งจะมีการจัดการที่มีความละเอียดมากขึ้น เพื่อที่จะให้ผลผลิตของสัตว์ปีกแต่ละประเภทสูงและสามารถมีตลาดรองรับ เนื่องจากตลาดสัตว์ปีกมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นผู้เลี้ยงจะต้องเรียนรู้กลไกการตลาดและการแข่งขันในอุตสาหกรรมสัตว์ปีกด้วย

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายหลักการจัดการฟาร์มสัตว์ปีกประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. จงแสดงความคิดเห็นถึงข้อดีข้อเสียของโรงเรือนระบบเปิดและโรงเรือนระบบปิด
3. จงบอกอุปกรณ์ในการเลี้ยงสัตว์ปีกในระยะเล็กมีอะไรบ้างและมีความสำคัญอย่างไร
4. เครื่องตัดปากมีจุดประสงค์เพื่ออะไร และควรตัดอย่างไร
5. จงอธิบายการเลี้ยงและการจัดการไก่เนื้อมาพอเข้าใจ
6. จงอธิบายการเลี้ยงและการจัดการไก่ไข่มาพอเข้าใจ
7. จงอธิบายการเลี้ยงและการจัดการห่านมาพอเข้าใจ
8. ตลาดในการเลี้ยงสัตว์ปีกมีกี่ประเภท อะไรบ้าง
9. จงบอกผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีกที่มีขายในท้องตลาด
10. การบันทึกข้อมูลและบัญชีที่จำเป็นมีความสำคัญอย่างไร

